

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Osallisuuden kokemukset Vantaan päiväkodissa

Korpela, Aino
Oksanen, Oona

2017 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Osallisuuden kokemukset Vantaan päiväkodissa

Korpela Aino & Oksanen Oona
Sosionomi, lto
Opinnäytetyö
Tammikuu, 2018

Aino Korpela & Oona Oksanen

Osallisuuden kokemukset Vantaan päiväkodissa

Vuosi 2018 Sivumäärä 68

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia, miten osallisuus näkyy eräässä Vantaan päiväkodissa. Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä päiväkodin kanssa, josta aihe saatiin. Tutkimuksessa oli tavoitteena selvittää osallisuuden kokemuksia eräässä Vantaan päiväkodissa lasten, heidän huoltajiensa sekä päiväkodin työntekijöiden näkökulmasta. Tutkimukseen osallistui kuusi viisivuotiaasta lasta, heidän huoltajansa sekä päiväkodin neljä työntekijää. Viitekehityksessä käsiteltiin varhaiskasvatusta, osallisuutta sekä kodin ja päiväkodin välistä yhteistyötä. Tutkimuksessa käytettiin teemahaastattelua, kyselylomaketta sekä valokuvausta haastattelun tukena. Tulokset analysoitiin laadullisen tutkimuksen sisällönanalyyysillä sekä kyselylomakkeen tulokset SPSS-järjestelmällä.

Tutkimuksessa selvisi, että päiväkodin työntekijät käyttävät erilaisia keinoja huoltajien ja lasten osallistamiseen. Keskeinen keino toiminnan suunnitteluun osallistumiseen oli työntekijöiden mukaan päivittäiset keskustelut sekä lasten että aikuisten kanssa. Lasten osallisuus päiväkodin toiminnassa näkyi heidän mahdolluuksinaan valita leikkejä ja leikkitiloja. Huoltajien kyselystä selvisi, että he pystyivät osallistumaan toiminnan suunnitteluun esimerkiksi vanhempainiltojen ja varhaiskasvatuskeskustelujen avulla. Huoltajat myös mainitsivat, miten voisivat itse olla aktiivisempia. Lasten haastattelujen mukaan he saivat osallistua päiväkodissa omasta toiminnastaan päättämiseen.

Huoltajat ja päiväkodin työntekijät kokevat osallistumismahdollisuudet erilaisina. Jatkossa uuden varhaiskasvatussuunnitelman tuomaa muutosta osallisuuteen voitaisiin tutkia tarkemmin ja laajemmalla tutkimusjoukolla. Yleisempien tulosten saamiseksi tiedonantajien määrää voitaisiin lisätä ja ottaa mukaan esimerkiksi koko päiväkodin perheet.

Asiasanat: varhaiskasvatus, osallisuus, osallistaminen, kodin ja päiväkodin välinen yhteistyö

Aino Korpela & Oona Oksanen

Experiences of Participation in a Day Care Centre in Vantaa

Year	2018	Pages	68
------	------	-------	----

This Bachelor's thesis dealt with participation in one of Vantaa's day care centres. The thesis was conducted in cooperation with the day care centre, which defined the topic. The overall purpose of the thesis was to explore/study the experiences of participation from the point of view of the children, their guardians and the employees of the day care centre. Six five-year-old children, their guardians and four employees of the day care centre participated in the survey. The theory section focused on early childhood education, participation and cooperation between home and day care centre. The methods used in this study were qualitative. A questionnaire was filled in by the guardians and theme interviews were conducted among both the children and the employees. The results were analysed with the help of SPSS statistics software and the theme interviews were analysed with the content analysis method.

The results showed that the employees use different methods to enable the children and guardians to participate in the planning of the actions. Daily conversations with children and guardians were an essential method to participate in the planning activities. The children could participate, for instance, by being able to choose what they want to play and where. According to the questionnaire, the guardians thought that they can participate in planning activities, for example, by taking part in parents' evenings and early childhood education conversations. The guardians also mentioned methods how they could be more active. The children's interviews indicated that they can decide about their own actions.

The guardians and the employees have different visions on how they experience their abilities in participation. In the future the changes brought by the new National Core Curriculum for Early Childhood Education should be investigated more accurately and with a wider group of participants. To establish more general results an entire day care centre could participate in the survey.

Keywords: early childhood education, participation, inclusion, cooperation between home and day care

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Opinnäytetyön tavoitteet, tausta ja tarkoitus.....	7
3	Varhaiskasvatus.....	8
	3.1 Varhaiskasvatuksen toteuttaminen	9
	3.2 Toiminnan suunnittelu ja arviointi	10
	3.3 Liikunta varhaiskasvatuksessa	13
	3.4 Kasvan, liikun ja kehityn.....	14
	3.5 Varhaiskasvatussuunnitelmat	15
4	Osallisuus	18
	4.1 Osallisuuden tarkastelu	18
	4.2 Osallistaminen	20
	4.3 Lasten osallisuus.....	20
	4.4 Osallisuuden vahvistaminen päiväkodissa.....	23
5	Kodin ja päiväkodin välinen yhteistyö.....	25
6	Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset	27
7	Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu	28
	7.1 Tutkimusprosessi	34
	7.2 Analyysi	36
8	Tulokset.....	37
	8.1 Työntekijöiden näkökulma	37
	8.2 Huoltajien näkökulma	40
	8.3 Lasten näkökulma	44
9	Tutkimuksen luotettavuus ja eettiset kysymykset	45
10	Pohdinta	48
	10.1 Oma oppiminen.....	54
	Lähteet	56
	Kuviot..	58
	Taulukot	59
	Liitteet.....	60

1 Johdanto

Opinnäytetyön aihe on osallisuuden kokemukset eräässä Vantaan kaupungin päiväkodissa. Opinnäytetyön tarve nousi päiväkodista. Päiväkodissa haluttiin selvittää, miten päiväkodissa toteutuu uuden valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman mukainen osallistaminen. Uuden varhaiskasvatussuunnitelman mukainen osallistaminen tarkoittaa lasten ja huoltajien mukaan ottamista toiminnan suunnittelussa. Pyrimme selvittämään huoltajien sekä lapsien osallistamista ja sen toteutumista lasten, huoltajien sekä työntekijöiden näkökulmasta. Tutkimuksessamme tavoitteena oli, että tulokset tulevat päiväkodin käyttöön ja niitä voidaan hyödyntää tulevassa työskentelyssä. Tulosten pohjalta päiväkodilla olisi mahdollisuus kehittää omaa toimintaansa.

Varhaiskasvatus on ajankohtainen aihe erityisesti juuri nyt uuden valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman myötä, joka tuli voimaan syksyllä 2017. Opinnäytetyömme käsittelee varhaiskasvatusta, sen tarkoitusta ja tavoitteita sekä sitä ohjaavia lakeja ja asiakirjoja. Lisäksi opinnäytetyömme käsittelee laajasti osallisuutta, joka on myös ajankohtainen käsite. Osallisuus nousee enemmän esille uudesta varhaiskasvatussuunnitelmasta edelliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan verrattuna. Käsittelemme opinnäytetyössä valtakunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä paikallista Vantaan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen kasvua, oppimista ja kehitystä sekä edistää hyvinvointia. Sillä tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista hoidon ja oppimisen yhdistelmää, jossa pedagogiikkaa on erityisesti painotettu. Jokaisella lapsella on oikeus saada varhaiskasvatusta, vanhemmat päättävät lapsen varhaiskasvatukseen osallistumisesta. Opetushallitus laatii valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, joiden perusteella paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017.)

Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa on painotettu lasten ja huoltajien osallisuutta ja myös Ruotsissa päiväkotien opetussuunnitelma (Läroplan för förskolan Lpfö 98) on uudistettu vuonna 2016. Opetussuunnitelma sisältää ohjenuoria ja tavoitteita toiminnalle, mikä ohjaa päiväkoteja. Päiväkodin johtaja vastaa siitä, että päiväkotien toiminta seuraa opetussuunnitelmaa. Päiväkodeilla voi myös olla omia toiminnan tavoitteita. (Skolverket 2016, 16.)

Kuten Suomen, myös Ruotsin opetussuunnitelmassa painotetaan lasten osallisuutta. Ruotsin opetussuunnitelman (Läroplan för förskolan Lpfö 98, 2016) mukaan päiväkodissa lapsia tulee opettaa ymmärtämään demokratian periaatteita. Lapsen sosiaalinen kehitys edellyttää, että lapsen tulee saada omien kykyjensä mukaan ottaa vastuuta omista teoistaan ja päiväkodin ympäristöstä. Toiminnan sekä ympäristöjen suunnittelun perustana ovat tarpeet ja kiinnostus,

jotka lapset itse tuovat ilmi. Päiväkodissa tavoitteena on pyrkiä siihen, että jokainen lapsi saa ilmaista ajatuksiaan ja mielipiteitään ja siten mahdollisuuden vaikuttaa omaan tilanteeseensa. Tavoitteena on, että lasten kyky ottaa vastuuta omistaan sekä päiväkodin asioista kehittyy. Lisäksi lapsen kyky ymmärtää ja käsitellä demokraattisia käytäntöjä kehittyy lasten osallistumalla päätöksentekoon ja yhteistyöhön muiden kanssa. (Skolverket 2016, 12.)

2 Opinnäytetyön tavoitteet, tausta ja tarkoitus

Opinnäytetyön tarve lähti päiväkodista. Eräessä Vantaan päiväkodissa haluttiin selvittää, miten osallisuus koetaan huoltajien ja lasten mielestä. Halusimme saada selville, että tapahtuuko lasten ja huoltajien osallistamista päiväkodissa. Tutkimme myös päiväkodin työntekijöiden näkökulmaa aiheesta, jolloin pystyimme vertailemaan eri ryhmien näkemyksiä aiheesta.

Opinnäytetyön tavoitteena oli saada tietoa siitä, miten osallisuus koetaan lasten, huoltajien ja työntekijöiden näkökulmasta. Tavoitteena oli myös selvittää, millaista osallistamista ryhmässä tapahtuu. Tarkoitus oli, että tuloksia voidaan hyödyntää päiväkodissa. Tutkimuksen avulla lapset sekä heidän huoltajansa saivat mahdollisuuden kertoa omia näkemyksiään sekä kokemuksiaan osallisuudesta. Saatujen tulosten avulla saatiin selville huoltajien ja lasten omakohtaisia kokemuksia sekä mielipiteitä osallistamisesta ja sen toteutumisesta. Tulosten pohjalta päiväkotit voi mahdollisesti kehittää omaa toimintaansa.

Tutkimuksen tiedonantajina toimi kuusi viisivuotiasta lasta kahdesta päiväkodin ryhmästä sekä heidän huoltajansa. Myös ryhmien neljän työntekijän kokemukset otettiin mukaan. Uuden varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti huoltajat ja lapset tulee ottaa mukaan toiminnan suunnitteluun ja henkilökunnan vastuulla on osallistaa lapset sekä huoltajat mukaan toimintaan. Tarkoitus oli selvittää, miten osallisuus käytännössä toteutuu päiväkodin toiminnassa ja toteutuuko osallistamista. Tarkoituksena oli kysyä huoltajien, lasten sekä työntekijöiden näkemyksiä sekä kokemuksia aiheesta.

Opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen pohjana toimii valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä Vantaan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Tämän lisäksi opinnäytetyössä määritellään osallisuus- käsite sekä huoltajien ja päiväkodin välisen yhteistyön käsite. Vastaavasta aiheesta on tehty tutkimuksia, joihin myös peilataan saatuja tutkimustuloksia. Lasten huoltajille toteutettiin kysely ja kyseisen ryhmän työntekijöitä haastateltiin. Lasten osallisuuden kokemuksia selvitettiin valokuvaustehtävän avulla.

Henkilökohtaisena tavoitteenamme oli tutustua valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan, Vantaan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan sekä aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen. Tavoitteenamme oli myös opetella tutkimuksen

toteuttamista ja työskentelyä työelämän edustajan kanssa. Opettelimme myös tutkimuksesta saatujen tulosten hyödyntämistä käytäntöön. Tavoitteena oli käyttää hyödyksi eri aineistonkeruumenetelmiä. Tavoitteena meillä oli saada enemmän tietoa osallisuudesta sekä lasten ja huoltajien osallistamisesta. Tavoitteenamme oli saada teorian tietojen lisäksi käytännön esimerkkejä osallistamisesta tutkimuksen toteuttamisen kautta.

Ennen tutkimuksen toteuttamista ajattelimme, että työntekijät ottavat huoltajat sekä lapset mukaan toiminnan suunnitteluun. Mielestämme oli kiinnostavaa tutkia, miten osallisuus toteutuu monesta eri näkökulmasta. Ajattelimme, että uuden valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman myötä toiminta päiväkodissa olisi muuttunut syksyn aikana. Pohdimme kuitenkin myös, onko näkyvää muutosta ehtinyt tapahtua, kun uusi varhaiskasvatussuunnitelma on ollut vasta muutaman kuukauden käytössä. Ajattelimme, että huoltajilla on mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun päiväkodissa. Epäilimme kuitenkin huoltajien aktiivisuutta ja kiinnostusta osallistumiseen. Oletuksena meillä oli, että lapsia osallistetaan toiminnan suunnitteluun mukaan ainakin päivän aikana.

3 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuslain (36/1973) 1 §:n mukaan varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista lapsen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuutta, jossa painottuu pedagogiikka. 2 §:n mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen iän ja kehityksen mukaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja edistää lapsen elinikäistä oppimista sekä edistää koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista. Varhaiskasvatuksessa on tavoitteena toteuttaa monipuolista pedagogista toimintaa, joka perustuu lapsen kulttuuriperintöön, leikkimiseen, liikkumiseen ja taiteisiin. Varhaiskasvatusympäristön tarkoitus on olla oppimista edistävä, kehittävä sekä terveellinen ja turvallinen. Varhaiskasvatuksen tavoite on turvata mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet henkilöstön ja lasten välillä sekä turvata lasta kunnioittava toimintatapa. (36/1973, 2 a §.) Suomen perustuslaki, varhaiskasvatuslaki, päivähoitosta annettu asetus sekä valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ohjaavat varhaiskasvatuksen järjestämistä. Lisäksi varhaiskasvatuksen suunnittelussa on otettava huomioon velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä muista kansainvälisistä sopimuksista. (Opetushallitus 2016, 14-15.)

Varhaiskasvatuksen tarkoitus on yhdessä huoltajien kanssa edistää lasten kehitystä, kasvua ja oppimista. Varhaiskasvatuksen avulla edistetään lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä syrjäytymisen ehkäisemistä. Lasten varhaiskasvatuksessa opittujen tietojen ja taitojen lisäksi varhaiskasvatus mahdollistaa huoltajille työelämään tai opiskeluun osallistumisen. Varhaiskasvatuksessa opittujen taitojen ja tietojen avulla lasten osallisuus ja toimijuus yhteiskunnassa vahvistuvat. (Opetushallitus 2016, 14.)

Maahanmuuttajataustaisten lasten määrä on lisääntynyt päiväkodeissa ja monikulttuurisuus on tullut myös lasten maailmaan. Erityisesti median kautta lasten maailma on muuttunut globaaliksi ja monikulttuurisuus on tullut sanana tutuksi. Monikulttuurisuuden huomioon ottaminen on mainittu monissa varhaiskasvatusta ohjaavissa asiakirjoissa. (Eerola-Pennanen 2016, 235.)

Maahanmuuttajataustaisen lapsen elämässä keskeinen tekijä on lapsen osallistuminen varhaiskasvatukseen, sillä se on myös keskeinen tekijä lapsen kotoutumisessa. Maahanmuuttajataustaisella lapsella tarkoitetaan lasta, jonka ensimmäinen kieli on jokin muu kuin suomi, ruotsi, saame, romani tai viittomakieli, tai lapsi käyttää jotakin muuta kieltä perhepiirissään ja hänen huoltajistaan molemmat tai toinen ovat maahanmuuttajia. Maahanmuuttajalla tarkoitetaan kaikkia tiettyyn maahan muuttaneita henkilöitä. (Kivijärvi 2016, 248-249.) Varhaiskasvatuksessa kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus yhteisössä. Henkilöstöltä edellytetään tietoa eri kulttuureista ja katsomuksista sekä kykyä nähdä asioita eri näkökulmista. (OPH 2016, 63.)

3.1 Varhaiskasvatuksen toteuttaminen

Varhaiskasvatuksella on tärkeä osa lapsen oppimisen ja kasvun tiellä. Varhaiskasvatus on osa Suomen koulutusjärjestelmää ja sen tehtävä on tukea ja täydentää kodin kasvatus tehtävää, sillä ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta on huoltajilla. Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoitus on luoda kaikille varhaiskasvatukseen osallistuville lapsille yhdenvertaiset edellytykset kehitykselle, kasvulle ja oppimiselle. (OPH 2016, 8.)

Laadukas varhaiskasvatus toteutuu moniammatillisen henkilöstön avulla. Varhaiskasvatuslaissa korostetaan lastentarhanopettajan pedagogista vastuuta sekä pedagogiikan merkitystä. Lastentarhanopettajalla on kokonaisvastuu toiminnan suunnittelusta, sen suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä. Henkilöstö suunnittelee ja toteuttaa toimintaa yhteistyössä. (OPH 2016, 17.)

Laissa (36/1973 2 a §) tarkoitetun varhaiskasvatuksen tavoitteena on taata yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen osallistuville sekä edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa. Tavoitteena on valmistaa lasta ymmärtämään ja kunnioittamaan kulttuuria sekä kunkin kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa. Varhaiskasvatuksen tarkoitus on tukea lapsia yksilöllisesti heidän tarpeensa tunnistuen ja tarpeen vaatiessa järjestää monialaista tukea. Varhaiskasvatuksen tarkoitus on kehittää lasten yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja sekä edistää toimintaa vertaisryhmässä. Varhaiskasvatuksessa ohjataan eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, muiden ihmisten kunnioittamiseen sekä yhteiskunnan jäsenyyteen. Varhaiskasvatuksen tarkoituksena on varmistaa, että lapsella on mahdollisuus osallistua ja saada

vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa ja sen tarkoitus on tukea huoltajia kasvatustyössä. (36/1973, 2 a §.)

Varhaiskasvatuksessa on tavoitteena taata sellainen oppimisympäristö, joka on oppimista edistävä, turvallinen, kehittävä ja terveellinen. Oppimisympäristöllä tarkoitetaan lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta tukevia välineitä, tarvikkeita, tiloja, paikkoja ja yhteisön käytäntöjä. Oppimisympäristö tulisi suunnitella niin, että varhaiskasvatuksen tavoitteet voidaan saavuttaa ja niiden tulee tukea lasten sosiaalisten sekä oppimisen taitojen kehitystä. Niitä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Oppimisympäristöissä näkyvät lasten ideat ja leikit sekä heidän tekemänsä työt ja niissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa. Lasten kiinnostusten kohteet sekä yksilölliset taidot tulee huomioida ja oppimisympäristön tulee muuntua tarpeen mukaan. Jokaisen yhteisön jäsenen on mahdollista osallistua oppimisympäristöissä toimintaan ja vuorovaikutukseen ja toiminta edistää yhdenvertaisuutta sekä sukupuolten tasa-arvoa. (OPH 2017, 32.)

Varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten tarpeet, ikä ja kiinnostuksen kohteet ohjaavat työtapojen valintaa. Lapsille luontevia tapoja oppia ovat esimerkiksi luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat. Henkilöstön on tärkeää tukea ja ohjata lapsia käyttämään erilaisia työtapoja, sillä monipuoliset työtavat ovat oppimisen väline ja opetteluksen kohde. Vaihteleva työtapojen käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoilla oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. (OPH 2016, 38.)

3.2 Toiminnan suunnittelu ja arviointi

Keskeinen työmenetelmä varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa, kehittämisessä ja arvioinnissa on pedagoginen dokumentointi. Se myös mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin ja kehittämiseen sekä suunnitteluun. Pedagogisen dokumentoinnin on tarkoitus tuottaa tietoa lapsen kehityksestä, oppimisesta, ajattelusta, kiinnostuksen kohteista ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta. Lasten kanssa voidaan tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien ja piirrosten avulla. Pedagogisen dokumentoinnin kautta lasten saavuttamat taidot ja tiedot tulevat näkyviksi ja ne ovat toiminnan suunnittelun perusta. Dokumentoinnin tarkoituksena on, että henkilöstö oppii tuntemaan lapsen ja ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä eri ryhmän jäsenten vuorovaikutusta toistensa kanssa. Oppimisympäristöjä ja työtapoja muokataan pedagogisen dokumentoinnin avulla saatujen tietojen perusteella vastaamaan lasten kiinnostusten kohteita sekä tarpeita. Osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia on lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. (OPH 2016, 37.)

Toiminnan suunnittelua ohjaavat laaja-alaisen osaamisen tavoitteet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan takaa suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen. Lapsiryhmän

toiminnan suunnittelun lähtökohtana ovat sekä paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma että lasten varhaiskasvatussuunnitelmat. Toimintaa toteutetaan niin, että jokainen lapsi etenee oppimisessaan ja varhaiskasvatuksesta muodostuu mieleinen jatkuva kokonaisuus lapselle. (OPH 2016, 36-37.)

Pedagogisen toiminnan oppimisympäristöjen suunnittelussa perustana on yleinen kehitystä, kasvua ja oppimista koskeva tieto sekä oppimisen sisältöjä koskeva tieto. Yleinen kasvua, kehitystä ja oppimista koskeva tieto ohjaa sekä opettajan pedagogista ajattelua, että toiminnan yleisten linjojen suunnittelua lapsille eri ikä- ja kehitysvaiheissa. Oman pedagogisen tiedon ja ajattelun arviointi ja päivittäminen kuuluvat kasvattajan tärkeimpiin taitoihin. Teoreettisen tiedon lisäksi suunnittelun perustana on valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Jokaisen lapsen yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma muodostetaan valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelmien sekä kunta- ja yksikötason suunnitelmien pohjalta. Yksikkö- sekä ryhmätason suunnitelmissa pyritään yhä tarkempiin kuvauksiin sisällöistä, tavoitteista ja keinoista. (Heikka, Hujala, Turja & Fonsén 2016, 61.)

Lisäksi lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa yhdistetään yleisen tason tieto sekä kunkin lapsen yksilöllisen kehityksen ja kasvun jatkuvaa kokonaisuutta koskeva tieto. Näin varhaiskasvatussuunnitelma tarkentuu ryhmäkohtaisen sekä lasten yksilöllisten tarpeiden ja vahvuuksien sekä intressien ohjaamana. Keskeistä on ottaa huomioon lapsen perheen, varhaiskasvatushenkilöstön sekä mahdollisten muiden tahojen yhteistyöhön perustuva lapsikohtainen arviointi, dokumentointi sekä tavoitteiden asettelu. Lapsi osallistuu suunnitelmaprosessiin ja on aktiivisena vaikuttajana. (Heikka ym. 2016, 62.)

Opetussuunnitelma on vuorovaikutteinen lapsen oppimisen kanssa, sillä kumpikin vaikuttaa toisiinsa. Opetuksen suunnittelu on jatkuva prosessi. Sekä suunnitelma että sen perustana oleva tieto muuttuvat ja rakentuvat henkilöiden sekä sosiaalisten yhteyksien vuorovaikutuksessa. Suunnittelun avulla tuetaan lasten oppimisprosessia ja lasten edistyminen muokkaa ja kehittää opetussuunnitelmaa edelleen uusien tarpeiden mukaisesti. (Heikka ym. 2016, 62.)

Ryhmäkohtainen suunnitelma rakennetaan lapsikohtaisten tietojen ja suunnitelmien sekä teoreettisen ja opetussisällöllisen tiedon pohjalta kohdennettuna kyseisen päiväkodin ja lapsiryhmän kulttuuriin. Ryhmän suunnitelma on jatkuvasti muuttuva ja tarkentuva. Henkilöstön tulee arvioida toimintaa päivittäin, jotta voidaan seurata, miten hyvin arki vastaa suunnitelmissa olevia tavoitteita, sisältöjä ja periaatteita ja miten suunnitelmat vastaavat sen hetkistä kunkin lapsen sekä ryhmän tilannetta. Tällainen arviointi ohjaa rakentamaan sekä pedagogista toimintaa, että muokkaamaan suunnitelmia vastaamaan tarkoitusta. Kasvatustapahtumassa on mukana useita lapsia ja aikuisia, jolloin yksilölliset tarpeet ja toiveet tulee sovittaa osaksi koko yhteisön toimintaa. (Heikka ym. 2016, 62.)

Monissa päiväkodeissa toiminnan suunnittelua ohjaavat teemat, jotka nousevat esiin aikuisten erityisosaamisen alueista sekä vuodenaajoista. Ryhmän toimintaa suunniteltaessa sitä saattaa vaikeuttaa sekä lasten yksityisten tavoitteiden, että perheiden toiveiden sovittaminen yhteen. Toiminnan suunnitteleminen on sitä haasteellisempaa, mitä erilaisemmista lapsista se koostuu. Näin ollen pienryhmätoiminta on vakiintunut yhä useampien päiväkotien toimintakulttuuriin. Pienryhmätoiminnan avulla koko ryhmän suunnitelma voi edelleen jakaantua pienryhmätason suunnitelmiksi. Pienryhmätoiminnan avulla myös lasten havainnointi ja arviointi mahdollistuvat. (Heikka ym. 2016, 55-56.)

Arvioinnin avulla vanhemmat sekä kasvatushenkilöstö hankkivat tietoa lapsesta sekä hänen ympäristöstään ja myös omasta toiminnastaan. Varhaiskasvatuksessa tietoa hankitaan pitkälti havainnoimalla sekä erilaisia lomakkeita ja arviointivälineitä käyttäen. Havainnoinnin tarkoitus on selvittää lasten käsityksiä, ideoita ja pyrkimyksiä. Lapsen oma tulkinta jostakin tilanteesta voi olla hyvinkin usein erilainen kuin läsnä olevan aikuisen. Lisäksi lasten osallisuutta ja kuulluksi tulemistä korostetaan eri varhaiskasvatuksen suunnittelua ohjaavissa asiakirjoissa. Lasten osallisuudella ja kuulemisella voidaan vaikuttaa lasten oppimiseen ja kehittymiseen sekä pedagogiikan laatuun ja työympäristön ammatilliseen kehittymiseen. (Heikka ym. 2016, 58.)

Heikka, Hujala, Turja & Fonsén esittelivät artikkelissaan (2016) arvioinnin pedagogiikkaa ohjaavia merkityksiä. Heidän mukaansa arviointi tukee lapsen kehittymistä ja oppimista. Sen avulla voidaan tunnistaa lapsen mahdollinen lisätuen tarve sekä auttaa oppimisvaikeuksissa olevia lapsia. Lapsen opetellessa arvioimaan asioita lapsi harjoittaa metakognitiivisia, eli oman ajattelun ajattelua ja toiminnan reflektoinnin taitoja, jotka ovat oppimisen ja oman toiminnan ohjaamisen kannalta tärkeitä. Arvioinnin avulla lapsi pystyy rakentamaan omaa minäkuvaansa sekä se lisää tietoisuutta itsestä. Oikeanlainen palaute ja lapselle annetut arviointitehtävät vahvistavat myönteistä minäkuvaa, motivaatiota ja itseluottamusta. (Heikka ym. 2016, 58-59.)

Arviointi auttaa lapsikohtaisessa suunnittelussa, kehittää opetussuunnitelmaa ja mahdollistaa lapsilähtöisen varhaiskasvatuksen suunnittelun. Suunnitellessaan tulevaa toimintaa sekä arvioidessaan toteutunutta toimintaa opettaja palaa takaisin lapsista tehtyihin arviointeihin. Arviointitiedon avulla pystytään rakentamaan kunkin lapsen kehityksen ja oppimisen tarpeita vastaavaa opetusta. Lisäksi yksittäisiä lapsia ja koko lapsiryhmää kuulemalla saadaan selville lasten näkökulmia ja ajatuksia, jotka auttavat lapsille merkityksellisten oppimiskokemusten ja motivoivan toiminnan suunnittelemisessa. (Heikka ym. 2016, 59-60.)

Arviointi kehittää opettajan toimintaa ja pedagogiikkaa. Sen avulla saadaan tietoa toiminnan kehittämistarpeista. Opettaja käyttää arvioinnin avulla saavaansa tietoa lapsen oppimisesta opetussuunnitelman kehittämiseen. Tehokkaalla arvioinnilla havainnoinnin ja reflektion kautta syntyy ymmärrys lapsen oppimisesta. Lisäksi arviointi tukee kodin ja päiväkodin välistä yhteistyötä. Laadukkaan varhaiskasvatuksen perustana on vanhempien äänen kuuleminen ja heidän vaikutusmahdollisuuksiensa lisääminen. (Heikka ym. 2016, 60.)

Pienryhmätoimintaa arvioidaan jatkuvasti. Arvioinnista saatuja tietoja käytetään edelleen pedagogiikan suunnittelussa ja tulosten perusteella ympäristöä rakennetaan ja muunnellaan edistämään lasten oppimista ja yhteistoimintaa sekä virittämään uutta toimintaa. Kasvatushenkilöstön tulee osata joustaa tilanteiden mukaan ja ottaa lapset mukaan toiminnan suunnitteluun, arviointiin ja toteutukseen. Tehtävät ja toiminnot voidaan suunnitella siten, että lapsilla on vapaat mahdollisuudet käyttää erilaisia ja monenlaisia toimintatapoja ja materiaaleja, jotka vastaavat heidän kiinnostustaan sekä taitojaan ja ymmärrystään. (Heikka ym. 2016, 56.)

3.3 Liikunta varhaiskasvatuksessa

Lapsia kannustetaan liikkumaan monipuolisesti ja kokemaan liikunnan iloa. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia liikkumiseen ja ulkoiluun kaikkina vuodenaikoina. Lapsen terveyden, hyvinvoinnin, kasvun, oppimisen ja kehityksen kannalta riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää. Fyysinen aktiivisuus tarkoittaa kuormittavuudeltaan eritasoisia sekä erilaisia liikunnan tapoja, kuten ulkona ja sisällä leikkimistä, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Lasten fyysisen aktiivisuuden suositus on vähintään kolme tuntia päivässä. Se koostuu reippaasta ulkoilusta, kevyestä liikunnasta sekä erittäin vauhdikkaasta fyysisestä aktiivisuudesta. Terveellisen ruokavalion ja riittävän unen lisäksi liikunta on tärkeää. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 9.)

Lapset liikkuvat keskimäärin noin yhdestä kahteen tuntia päivässä, josta suunnilleen tunti kuuluu reippaaseen liikuntaan. Kuitenkin vain 10-20 % alle kouluikäisistä lapsista liikkuu nykysuositusten mukaisen päivittäisen aktiivisuuden verran. Hieman yli puolet lapsista liikkuu ulkoillen myös päiväkodin jälkeen. Eroavaisuudet lasten aktiivisuuden välillä kasvavat mitä vanhemmiksi he tulevat, jonka lisäksi myös sukupuolten väliset erot kasvavat lasten tullessa vanhemmiksi. Viikonloppuisin lapset liikkuvat harvemmin. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 13.)

Fyysinen aktiivisuus vaikuttaa lasten vireystilaan, tarkkaavaisuuteen, keskittymiskykyyn, muistamiseen ja havaitsemiseen ja näin ollen tukee lasten oppimista ja on edellytys kasvulle ja kehitykselle. Fyysisen aktiivisuuden avulla lasten toimintakyky ja motoriikka paranevat. Se myös ennaltaehkäisee kakkostyyppin diabetesta ja muita sairauksien riskitekijöitä sekä paran-

taa mielialaa. Fyysisellä aktiivisuudella on myös yhteys lasten sosiaaliseen ja psyykkiseen kehitykseen, sillä leikkiessä ja liikkussa lapset harjoittelevat vuorovaikutustaitoja ja tulemaan toimeen muiden kanssa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 13.)

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisussa kuvataan liikunnan toteutumisen nykytilaa. Julkaisussa tuodaan esiin, että tutkimusten perusteella suuri osa lasten varhaiskasvatuksessa vietämästä ajasta ei ole fyysisesti kuormittavaa. Alle tunnin päivästä lasten liikkuminen on reipasta. Päiväkodeissa ei juurikaan kannusteta aktiiviseen liikkumiseen ja ohjattua liikuntaa on keskimäärin vain alle yksi kerta viikossa. Kuitenkin, aktiivinen liikkuminen edistää lasten oppimista ja virkistää lapsia sekä parantaa keskittymiskykyä, joten fyysistä aktiivisuutta sisältävää ohjattua liikuntaa päiväkodeissa pitäisi lisätä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 29.)

Ohjattua liikuntaa suunnitellaan lapsiryhmän tarpeiden ja lasten kiinnostusten mukaisesti. Varhaiskasvatuksessa liikuntakasvatuksen tulee olla tavoitteellista ja säännöllistä. Joka vuosi työntekijät tekevät toimintakaudelle vuosikohtaisen sekä tuokiokohtaisen suunnitelman. Aikuisten tulee ohjata toimintaa sillä tavalla, että lapselle jää myös omaa tilaa tutkimiselle ja liikkumiselle. Onnistumisen kokemukset ovat tärkeitä. Ohjaajan tulee luoda turvallinen ilmapiiiri ja ympäristö, jotta kaikilla lapsilla on riittävästi tilaa liikkumiseen. Lapsen osallisuuden ja omaehtoisen kokemisen vuoksi oppimisympäristön tulee olla sellainen, että lapselle on mahdollista kokea uusia asioita. Aikuisen tuki ja ohjeet voivat auttaa lasta uuden taidon oppimisessa. Varhaiskasvatuksessa työntekijä on vastuussa lapsen havainnoimisesta ja hänen motoristen taitojensa tarkkailusta. Havainnoimisen avulla lapsen henkilökohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan tavoitteita sekä niitä hyödynnetään koko lapsiryhmän toimintaa suunniteltaessa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 30-33.)

3.4 Kasvan, liikun ja kehityn

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on yhdessä huoltajien kanssa luoda pohja fyysistä aktiivisuutta, hyvinvointia sekä terveyttä edistävälle elämäntavalle. Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman kasvan, liikun ja kehityn- osa-alueeseen sisältyy liikkuminen, ruokakasvatus, turvallisuus ja terveys. Osa-alue tukee erityisesti itsestä huolehtimisen ja arjen taitoja. (OPH 2016, 46.)

Ohjatun liikunnan lisäksi tulee huolehtia lapsen omaehtoisen liikkumisen mahdollisuuksista sekä sisällä että ulkona. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonnollinen osa lapsen päivää. Yhdessä huoltajien kanssa lapsia tuetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla. Säännöllinen ja ohjattu liikunta ovat merkittäviä lapsen motorisessa oppimisessa ja kokonaisvaltaisessa kehityksessä. Varhaiskasvatuksessa tulee huomioida eri liikuntavälineiden turvallisuus ja lapsilla tulee olla käytettävissään niitä omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Päivän rakenne sekä ympäristö-

jen ja toiminnan sisällöt tulee suunnitella niin, että lapsilla on mahdollisuus nauttia liikkumisesta eri muodoissa. (OPH 2016, 46.)

Varhaiskasvatuksessa opetellaan hyviä pöytätapoja, ruokarauhaa ja yhdessä syömisen kulttuuria. Ruokakasvatuksen tavoitteena on tukea ja edistää monipuolisia ja terveellisiä ruokatumuksia sekä edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään ja henkilökohtaisesta hygieniasta. Liikunnan ja levon sekä hyvien ihmissuhteiden merkityksistä terveydelle keskustellaan lasten kanssa. Lapsia opetetaan turvallisuuteen liittyvissä asioissa päivittäisissä tilanteissa, esimerkiksi liikkumista lähiliikenteessä sekä turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Varhaiskasvatuksessa on tavoitteena tukea lasten turvallisuuden tunnetta ja antaa heille valmiuksia avun hakemiseen sekä erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa turvallisesti toimiseen. (OPH 2016, 47.)

Kasvan, liikun ja kehityn, on yksi oppimisen alueista, jotka on määritelty valtakunnallisessa vasussa. Vantaan vasussa nostetaan esille se, että liikunnan tulisi olla myönteinen kokemus lapselle. Liikunnan iloon vaikuttaa yhdessä toimiminen sekä kasvattajan esimerkki. Päiväkodissa tulisi pyrkiä eroon kilpahenkisestä asetelmasta liikunnassa. Päiväkodeissa pohditaan yksikkökohtaisesti, kuinka toteutetaan lapsille mahdollisuus liikkua arkena. Liikuntavälineet voivat olla lasten näkyvillä ja mahdollisuutena ottaa mukaan leikkeihin. Turvallisuus on liikkumisessa mukana, mutta turhia liikkumista rajoittavia sääntöjä pyritään välttämään. Vantaalla tehdään yhteistyötä esimerkiksi urheiluseurojen kanssa. Yhteistyössä voidaan toteuttaa koulutuksia kasvattajille tai liikunnallisia tapahtumia lapsille. Liikuntapalveluilla on liikuntavälinelainaamo, josta päiväkodin on mahdollista lainata välineitä lapsille. Urheilupaikkoja hyödynnetään oppimisympäristöinä ja niihin voidaan esimerkiksi tehdä retkiä. (Vantaan kaupunki 2017, 55-56.)

Retket lähiympäristöön tuovat päivittäiseen toimintaan lisää liikkumista. Vantaan päiväkodeissa pyritään ulkoilemaan säästä riippumatta. Lasten kanssa harjoitellaan sitä, miten puukeudutaan erilaisiin keleihin. Oikeiden vaatteiden valitsemista erilaisiin sääolosuhteisiin opetetaan ja niiden merkityksiä käydään läpi. Ulkoiltaessa pyritään pitämään ohjattua liikuntaa, jos tämä on mahdollista. (Vantaan kaupunki 2017, 55-56.)

3.5 Varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelma on määräys, joka velvoittaa varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti. Sen perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen järjestäjän sekä lasten huoltajan välisestä yhteistyöstä ja monialaisesta yhteistyöstä. Lisäksi varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista ja sisällöistä. (OPH 2016, 8.)

Tässä luvussa käsittelemme varhaiskasvatussuunnitelmia. Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kerrotaan perusteet varhaiskasvatukselle ja niitä tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma on jokaisen kaupungin/kunnan oma toiminnan suunnitelma. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi jokaiselle lapselle tehdään oma henkilökohtainen lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan tavoitteet toimintakulttuurin kehittämiseksi, huoltajien kanssa tehtävälle yhteistyölle sekä monialaiselle yhteistyölle. Lisäksi paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan arviointikäytännöt varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin sekä oppimisympäristöjen kehittämiseksi, monialaisen yhteistyön toimintatavat ja rakenteet sekä eri yhteistyömuotojen arviointikäytänteet. (OPH 2016, 34.)

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee ottaa huomioon laaja-alaisen osaamisen tavoitteet. Tiedot, taidot, arvot ja asenteet muodostavat laaja-alaisen osaamisen kokonaisuuden. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja ja toimimista tilanteen edellyttämällä tavalla. Laaja-alaista osaamista tarvitaan ympäröivän maailman muutosten takia. (OPH 2016, 21-22.)

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa laaditaan varhaiskasvatuksen järjestäminen, yhteistyö eri toimintamuotojen kesken, lapsen kasvun ja oppimisen polun siirtymäkäytännöt, varhaiskasvatuksen arvoperusta sekä mahdolliset paikalliset näkökulmat, oppimiskäsitys, laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja niitä täydentävät paikalliset painotukset, yleisten tavoitteiden toteutuminen sekä varhaiskasvatuksen tehtävät. (OPH 2016, 25.)

Lasten varhaiskasvatussuunnitelmat sekä paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan 1.8.2017 voimaan tulleen valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan. Lisäksi varhaiskasvatustilain ohjaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista. Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tarkoitus on tukea ja edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista Suomessa sekä ohjata varhaiskasvatuksen kehittämistä ja järjestämistä. (OPH 2016, 8.)

Vantaan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman tekoon on osallistunut varhaiskasvatushenkilöstön lisäksi lasten huoltajia sekä lapsia. Vasua on työstetty palautteiden, mielipiteiden sekä esille nousseiden ajatusten avulla. Päiväkodissa lapset pääsivät osallistumaan vasun tekoon tekemällä tehtäviä. Huoltajien ajatuksia saatiin kuuluviin kyselyillä ja oman toimintayksikön kautta. Vantaan vasun suunnittelussa ovat olleet mukana myös varhaiskasvatuksen kanssa yhteistyötä tekevät kumppanit. (Vantaan kaupunki 2017,6-7.)

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan vuosittain kyselyiden avulla, jotka ovat tarkoitettu työntekijöille sekä huoltajille. Lasten mielipiteitä ja ajatuksia otetaan selville päiväkodissa erilaisilla keinoilla. Jos Vantaan vasua pitää päivittää tai uudistaa, on huoltajilla oikeus olla vaikuttamassa siihen. Huoltajilla tulee olla tasapuoliset mahdollisuudet osallistua vasun vaikuttamismahdollisuuksiin. (Vantaan kaupunki 2017, 7.)

Vantaan varhaiskasvatuksen arvoja ovat yhteisöllisyys, innovatiivisuus sekä kestävä kehitys. Nämä toimivat arvoperustana toiminnalle varhaiskasvatuksessa Vantaalla. Jokainen näistä arvoista on huomioitu toiminnassa sekä suunnittelussa. Yhteisöllisyys on tärkeää varhaiskasvatuksessa ja tavoitteena luoda jokaiselle kuuluvuuden tunne ryhmässä. Yhteisöllisyyteen lukeutuu esimerkiksi huoltajien kanssa toimiminen. Huoltajille luodaan mahdollisuuksia osallistua toimintaan/toiminnan suunnitteluun, esimerkiksi erilaisilla vanhempaintilaisuuksilla. (Vantaan kaupunki 2017, 17-18.)

Vantaan kaupungin vasussa määritellään vanhempaintilaisuuden järjestämisen ajankohdaksi syksy, eli kun toimintakausi on lähtenyt käyntiin. Syksyllä järjestettävän vanhempaintilaisuuden lisäksi voidaan toteuttaa muita juhlia ja tilaisuuksia, jonne vanhemmat voidaan kutsua mukaan. Näissä tilaisuuksissa annetaan huoltajille mahdollisuus vaikuttaa toimintaan. Vantaalla huoltajille toteutetaan kyselyitä, joiden pohjalta voidaan arvioida yhteistyötä ja sen kehittämiskohteita. (Vantaan kaupunki 2017, 36-37.)

Varhaiskasvatussuunnitelma on muuntautuva ja elävä ja se rakentuu kahdella tasolla. Se koostuu jokaisen lapsen yksilöllisistä suunnitelmista sekä koko lapsiryhmän toimintaa ohjaavasta suunnitelmasta, jossa on otettu huomioon kunkin lapsen lapsikohtaiset lähtökohdat sekä niitä vastaavan toiminnan toteuttamisen edellytykset. (Heikka ym. 2016, 63.)

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhdessä huoltajien kanssa. Lapsen näkökulma tulee myös selvittää ja on henkilöstön vastuulla etsiä sopiva keinon tämän selvittämiseksi. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmissa esiin tulevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan sekä oppimisympäristöjen suunnittelussa. Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen arviointi sekä sen laatiminen ovat lastentarhanopettajan kelpoisuuden omaavan henkilön vastuulla. (OPH 2016, 11.)

Jokaiselle lapselle päiväkodissa tehdään lapsen oma varhaiskasvatussuunnitelma. Valtakunnallisessa vasussa määritellään, mitä lapsen oman varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää. Lapsen vasu tehdään yhteistyössä huoltajien kanssa. Lapsen omia kiinnostuksen kohteita tulee huomioida lapsen omassa vasussa. (Vantaan kaupunki 2017, 9.)

4 Osallisuus

1970- luvulla ja sen jälkeisenä parina vuosikymmenenä päiväkodissa oli vallalla ajattelu, jossa toimittiin aikuisjohtoisesti. Toimintatuokiot ryhmittivät päivän kulkua ja pedagogiikasta ei ollut paljoa puhetta. Toimintatuokioita on paljon päiväkodissa tänäkin päivänä, mutta toiminnalle on perusteltu syyt, miksi sitä toteutetaan. Toimintaa on nykyään määritelty myös varhaiskasvatussuunnitelmissa. Lapsen osallisuutta on haluttu nostaa enemmän verrattuna siihen, mitä se on ollut aiemmin. Lapset nähdään aktiivisina ja lapsille halutaan antaa mahdollisuuksia vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Lapsen oikeuksien sopimuksessa kiinnitetään huomiota lasten kuulluksi tulemiseen, kun asiat koskettavat lasta. (Turja 2016, 43.)

Osallisuus on voimakkaasti yhteydessä yhteisöllisyyteen ja kun lapsi pääsee osallistumaan, hän kokee kuuluvansa ryhmään ja olevansa ryhmän jäsen (Turja 2016, 47). Päiväkodissa lapsen osallisuudella tarkoitetaan sitä, että lasta kuunnellaan jokapäiväisesti leikkeihin ja askareisiin liittyvissä asioissa. Lapselle on tärkeää kokea tulevaisuuden arvostetuksi ja kuuluvansa ryhmään. Osallisuudella tarkoitetaan sitä kokemusta, kun lapsi kohdataan ja lapsi tuntee olonsa turvallisiksi. Osallisuudella pyritään vahvistamaan lapsen itsetuntoa sekä edistämään lapsen oppimista (Kettukangas & Härkönen 2014, 82). Osallisuuteen kuuluu se, että lapselle annetaan mahdollisuuksia osallistua suunnittelemiseen sekä oman ryhmänsä päätöksiin (Eskel & Marttila 2013, 78-79).

Osallisuudella tarkoitetaan lasten vapautta kertoa omia mielipiteitä sekä toimia aktiivisesti niissä asioissa, jotka koskettavat hänen elämäänsä. Päiväkodissa osallisuuden toteuttaminen ei tarkoita aikuisten väistymistä kokonaan taka-alalle, vaan tarkoituksena on tuoda enemmän esille lapsia aktiivisina toimijoina. Lapsen osallistuminen antaa lapselle lisää kiinnostusta osallistua toimintaan, johon hän itse on päässyt vaikuttamaan. (Ahonen 2017, 176.)

Osallisuudessa vastavuoroisuus on tärkeää. Osallistumista ei toteudu, jos lapsi itse ei saa olla mukana käsittelemässä asioita. Osallisuutta kuvataan porrasmalleilla, joissa vaikuttamisen mahdollisuudet kasvavat ylöspäin mentäessä. Jotta voidaan nähdä osallisuuden toteutumista, tarvitsee lapsi kokemuksen sekä tunteen siitä, että hänet on kuultu ja hänellä on ollut mahdollisuus vaikuttaa. Osallisuus koostuu monista osista, joista yksi on vapaa valinta siitä, haluaako osallistua tai jättää osallistumisen väliin. Tulisi muistaa mahdollistaa myös kieltäytymisen vaihtoehto, koska silloin lapsi kertoo sen hetkisen mielipiteensä kysyttävästä asiasta. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016.)

4.1 Osallisuuden tarkastelu

Lasten osallisuutta on mahdollista tarkastella kolmesta ulottuvuudesta. Lasten valtaistuminen on ensimmäisenä ulottuvuutena. Osallisuus nähdään lasten ja aikuisten välissä sijaitsevana

valtasuhteena. Valtasuhdetta tarkastellaan esimerkiksi Roger Hartin tikapuu- mallissa. Toiseen osallisuuden ulottuvuuteen kuuluu vaikutuspiiri sekä aihe. Vaikutuspiiriin kuuluvat kaikki ne, joihin asia/toiminta liittyy. Lapsi pystyy parhaiten vaikuttamaan asioihin, jotka liittyvät häneen itseensä. Osallisuuden vaikutuspiiriin lukeutuu myös osallistuminen esimerkiksi päiväkodin tai päiväkodin pihan suunnitteluvaiheeseen. Päiväkodin työntekijät yhteistyössä lasten kanssa pystyvät osallistumaan suunnitteluun. Kolmannessa ulottuvuudessa tarkastellaan vaikutusaikaa. Lasten osallisuus jossain toiminnassa voi kestää lyhyen hetken tai pidemmän aikaa. Lapsen kehitystason nähdään vaikuttavan osallisuuteen. (Turja 2016, 49-53.)

Roger Hart on luonut osallisuuden tikapuut, joiden avulla kuvataan osallisuuden rakentumista sekä sitä, mille portaille lapsi sijoittuu tikapuilla. Osallisuuden tikapuut sisältävät kahdeksan askelmaa, joilla tarkoitetaan osallisuuden tasoja. Korkeammalle mentäessä osallisuus vahvistuu. Kasvattaja pystyy omalla toiminnallaan rajaamaan tai lisäämään osallisuutta. Tikapuumallissa ei huomioida yksilöllisiä kokemuksia, vaan tulkitaan osallisuuden kasvavan samalla, kun vaikutusmahdollisuudet lisääntyvät. (Eskel & Marttila 2013, 79.)

Ensimmäisellä tikapuiden tasolla lasten ajatuksia ei oteta huomioon, mutta lapset ovat olleet mukana esimerkiksi tuottamassa jotain töitä. Aikuiset laittavat töitä esille, mutta siinä vaiheessa ei huomioida lapsia tai heidän mielipiteitään. Toisella tasolla aikuiset ovat opettaneet ennalta lapsille jotain, jonka lapset esittävät. Lapset pääsevät osallistumaan mukaan, mutta eivät täysin tiedosta sitä, koska he ovat opetelleet vain sen, jonka aikuiset ovat näyttäneet. Lapset eivät ole tässä vaiheessa päässeet osallistumaan esityksen sisällön valintaan, vaan he ovat menneet aikuisten valintojen mukaan. Kolmannella tasolla lapsilta kysytään jo mielipiteitä, mutta lapsille ei anneta oikeasti mahdollisuuksia tuoda mielipiteitään julki. Tässä tilanteessa lapsilta ei odoteta sitä, että he kertovat omia näkemyksiään. Neljäs taso antaa lapsille mahdollisuuden osallistua vapaaehtoisesti toimintaan ja lasten mielipiteet kuunnellaan, mutta lapset eivät saa tehdä lopullisia päätöksiä. Päätökset tekevät aikuiset, mutta aikuiset kuuntelevat sitä ennen lasten mielipiteitä. (Eskel & Marttila 2013, 79-80.)

Viidennellä tasolla lapsille annetaan mahdollisuus kertoa heidän mielipiteitään toiminnasta. Lasten kertomat otetaan huomioon. Aikuiset kuitenkin johtavat toimintaa ja suunnittelevat sitä. Kuudennella tasolla lasten osallisuus kasvaa ja lapset pääsevät mukaan suunnittelemaan. Lapsia otetaan mukaan kaikissa vaiheissa. Kuudennella tasolla aikuisilta tulee aloitteet toimintaan liittyen. Seitsemäs taso mahdollistaa lapsille osallistumisen toiminnan suunnitteluun sekä toteuttamiseen. Aikuiset toimivat tukijoina, jotka auttavat, jos lapset kaipaavat apua. Kahdeksannella tasolla lapset sekä aikuiset toimivat tasavertaisina. Päätökset tehdään yhteistyössä lasten ja aikuisten kesken. (Eskel & Marttila 2013 80-81.)

4.2 Osallistaminen

Varhaiskasvatuslaissa (36/1973, 7 b §) määritellään huoltajien sekä lasten oikeus päästä vaikuttamaan varhaiskasvatuksen toiminnan suunnitteluun. Säännöllisin väliajoin tulee lapsille sekä huoltajille tarjota mahdollisuutta osallistua. Päiväkodissa tulee mahdollistaa tilaisuuksia, joissa huoltajat voivat osallistua oman lapsensa varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Lasten mielipiteitä ja ajatuksia toiminnasta tulee huomioida, kun suunnitellaan ja arvioidaan varhaiskasvatusta. (36/1973, 7 b §.) Osallistamisella tarkoitetaan päiväkodissa sitä, että päiväkodin työntekijät toteuttavat toimenpiteitä huoltajille/lapsille, joiden avulla heitä yritetään saada osallisiksi (Turja 2016, 47-48).

YK:n yleissopimuksessa lasten oikeuksista on kirjoitettu, että lapsella on oikeus omien mielipiteidensä ilmaisemiseen. Lapsen omia näkemyksiä huomioidaan, kuitenkin ottamalla samalla huomioon lapsen kehitystaso. Lapselle tulee antaa mahdollisuus kertoa omia mielipiteitään itseensä liittyvissä asioissa. (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista, 12 artikla.) Varhaiskasvatuslaki sekä YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista puoltavat sitä, että lasta osallistetaan mukaan, kun asia liittyy lapseen.

4.3 Lasten osallisuus

Vantaalla lasten kiinnostuksia otetaan huomioon ja niiden pohjalta voidaan toteuttaa projekteja. Projekteja suunnitellaan silloin yhdessä lasten ja aikuisten kesken. Projekteissa keskitytään tiettyyn teemaan, jonka ympärille rakennetaan erilaisia toimintatuokioita. Leikkejä voidaan myös yhdistää valittuun teemaan. Varhaiskasvatuksen työntekijällä on vastuu siitä, että jokaista lasta kuullaan ja jokaiselle lapselle annetaan mahdollisuuksia vaikuttaa. (Vantaan kaupunki 2017 46.)

Lapsen omia ajatuksia voidaan saada selville sitten, kun ymmärretään lapsen ilmaisukeinoja. Piirtäminen on lapselle yksi mahdollinen tapa kertoa omista kokemuksistaan ja esimerkiksi omista ideoistaan. Piirtäminen ei aina kerro lapsen mielenkiinnonkohteista tai kokemuksista, se voi olla ihan tekemistä ajanvietteenä ilman suurempia merkityksiä. Lapselle voidaan antaa esimerkiksi jokin teema, jonka pohjalta lapsi voi piirtää hänelle mieleen tulevat asiat. Lapsen kanssa voidaan keskustella piirustuksesta lisää, jolloin lapsi pääsee avaamaan vielä enemmän omia mietteitään. Piirtäessä lapsen ei tarvitse käyttää sanoja, vaan hän pystyy luovan toiminnan kautta ilmaisemaan itseään. (Roos 2016, 27-29.) Jos yhteistä kieltä ei ole lapsen ja päiväkodin työntekijän välillä, voidaan hyödyntää muita vuorovaikutusmenetelmiä. Esimerkiksi kuvia voidaan käyttää kommunikoinnin tukena. (Turja 2016, 50.)

Valokuvausta voidaan käyttää yhtenä lasten osallistamisen menetelmänä. Lapsille annetaan ohjeet siitä, mistä kuva tulee ottaa, esimerkiksi itselleen mieluisasta paikasta. Kuvan ottami-

sen jälkeen lapsi omin sanoin kertoo kuvasta, jolloin kuva avautuu aikuiselle entistä enemmän. Tämä on yksi tapa saada selville, mistä lapset pitävät. Lapset osallistuvat toimintaan itse ja he saavat valita mistä haluavat kuvan ottaa. (Roos 2016, 25.)

Päivi Virkki on tutkinut myös lasten osallisuutta. Tutkimuksessaan varhaiskasvatus toimijuiden ja osallisuuden edistäjänä (2015) hän tutki lasten sekä päiväkotien työntekijöiden näkemyksiä osallisuudesta Lappeenrannassa. Lasten tutkimuksessa oli kaksi aineistoa. Avoin haastattelu, johon osallistui yhdeksän lasta, kuusi tyttöä sekä kolme poikaa. Toisena aineistona olivat pienet kertomukset, joihin osallistui 15 lasta, seitsemän tyttöä ja kahdeksan poikaa.

Virkin tutkimuksessa tuli ilmi, että lasten mielestä mieluisaa oli ulkoilu. Lasten mukaan ulkoilu sisälsi leikkiä ja liikuntaa. Lapset liikkuivat mielellään sekä ulkona ja sisällä, sisällä hauskaa oli jumppahetket sekä salissa pelaaminen. Päiväkodin piha oli heidän mielestään melko hyvä leikkipaikka. Ulkona oli mahdollisuus valita vapaasti leikit ja puuhat. Päiväkodin työntekijät eivät juurikaan osallistuneet leikkeihin ulkona, vaan valvoivat, joskus he saattoivat ohjata liikuntaleikkejä. Lepohetken jälkeen sai mennä ulos tai olla menemättä. Lepohetkellä myös sai nukkua tai olla nukkumatta. (Virkki 2015, 90-91.) Lapset leikkivät mielellään sellaisilla leluilla, joita ei ole kotona. Leikkiessä heillä oli mahdollisuus tehdä omia valintoja ja päätöksiä. Lelupäivä oli lapsille mieluisa. Mielileikkejä olivat roolileikit. Leikkihuone erikseen innosti leikkimään. (Virkki 2015, 92.)

Virkin tutkimuksessa lapset halusivat ottaa omia leluja mukaan päiväkotiin useammin (Virkki 2015, 93). Lapset olivat myös toivoneet tietokoneella pelaamisen mahdollisuutta sekä lepo hetken sijaan leikkimistä. Lapset tykkäsivät leikkiä joko kahdestaan tai pienessä ryhmässä. Lapset olivat kertoneet joidenkin leikkien olevan vähemmän mieluisia. Virkin tutkimuksen mukaan lapset olisivat halunneet leikkiä niin pitkään kuin halusivat. Askartelu ja piirtäminen olivat enemmän mieluisia tyttöjen keskuudessa. (Virkki 2015, 93-94.)

Valinnan mahdollisuus ja vapaaehtoisuus nousivat lasten kokemuksissa merkityksellisiksi. Kasvattajat vastasivat toiminnan suunnittelusta, mutta kuuntelivat myös lasten ajatuksia. Lapset halusivat toimia omassa rytmissään. (Virkki 2015, 95, 99.) Leikit ja pelit ovat lasten mukaan tapahtumapaikkoja lasten aktiiviselle osallisuudelle ja osallistumiselle. Leikissä ja ulkoilussa lapsilla oli mahdollisuus päättää ja toimia melko itsenäisesti. Yleensä lapset saivat valita leikin teeman ja leikkikaverin. Joskus kasvattajat osallistuvat lasten leikkeihin, mutta pääasiassa he valvovat lasten leikkejä. (Virkki 2015, 103.)

Joskus lapsilla oli mahdollisuus omilla ehdotuksillaan ja ideoillaan vaikuttaa tilanteiden kehittymiseen. Perjantaisin lapset saivat itse suunnitella leikin ja se oli heidän mielestään mukavaa. Kasvattajat vastasivat toimintojen suunnittelusta. Lapsilla oli päivän aikana monia tilai-

suuksia tehdä valintoja ja päättää itsenäisesti kasvattajien asettamissa rajoissa. Lasten kokemukset osallisuudesta syntyvät heidän mahdollisuuksistaan tehdä päätöksiä ja valintoja sekä heidän kokemuksistaan päätöksentekijöinä. Tietoisuus valinnanmahdollisuuksista edisti osallisuuden kokemuksia. (Virkki 2015, 104-105.)

Virkin tutkimuksessa myös kasvattajien tutkimuksessa oli kaksi aineistoa. Teemahaastatteluun osallistui neljä naista, jotka työskentelivät valitun päiväkodin yhdessä ryhmässä. Lisäksi toinen aineisto oli dokumenttiaineisto joka muodostui 17 päiväkodin vuosisuunnitelmasta ja toimintakertomuksista. (Virkki 2015, 107.)

Kasvattajat pyrkivät järjestämään lapsille rajattuja leikkialueita, jolloin lapset voivat itsenäisesti päättää kenen kanssa ja milloin haluavat leikkiä. Lapsille haluttaisiin antaa enemmän henkilökohtaista aikaa. Suuressa ryhmässä toimittaessa yksittäisen lapsen huomioimiseen ei jäänyt riittävästi aikaa. Pienryhmässä voitiin huomioida lapsia paremmin. Kasvattajayhteistyö oli haastateltavien mukaan merkityksellistä hyvän työskentelyilmapiirin luomiseksi. Lasten havainnointi ja palautteen antaminen oli kasvattajien tehtävä, jotta lasten kasvua ja kehitystä voitaisiin tukea mahdollisimman hyvin. (Virkki 2015, 108, 112-113.)

Kasvattajat kokivat, että lapsilla oli mahdollisuus toimia itsenäisesti ja kokea osallisuutta silloin, kun he itse kasvattajina loivat lasten kasvua ja kehitystä tukevan ilmapiirin. He kokivat kannustavansa lapsia ja haluavansa tarjota heille mieluista ja motivoivaa toimintaa. Heidän mukaansa oleellinen taito kasvattajilla oli herkkyyys kuulla ja aistia lasten erilaisia toiveita ja tarpeita. Leikki oli selkein foorumi lasten osallisuudelle. Tutkimuksen mukaan toiminnan lähtökohtana oli lasten innostuneisuus ja motivaatio tehdä asioita. Erilaisissa kokoontumisissa mahdollisuus lapsilla oli kertoa itseään kiinnostavista tai ajankohtaisista asioista ja sattumuksista. Toimintaa pyrittiin muuttamaan lasten ehdotusten ja ideoiden pohjalta, mm. antamalla enemmän leikkiaikaa ja ulkoiluaikaa. Lasten toiveita ja ideoita kuunneltiin. He suunnittelivat toimintaa yhdessä kasvattajien kanssa. Myös kasvattajien tekemistä suunnitelmista voitiin joustaa. (Virkki 2015, 113-114, 119.)

Kaisa-Sisko Kangas on tehnyt pro gradu- tutkielman päiväkodin pienryhmätoiminnasta sekä lasten osallisuudesta. Tutkimuksessa oli tarkoituksena tarkastella lasten osallisuutta pienryhmätoiminnassa. Tutkimuksen kohderyhmänä toimi kolme lapsiryhmää, joissa oli viisi-kuusivuotiaita lapsia. Kangas keräsi aineistoaan havainnoimalla lapsiryhmää ja tutkimuksessa toteutettiin puolistrukturoidut teemahaastattelut viidelle ryhmien henkilökunnan jäsenelle. Kankaalla oli kaksi erilaista teemahaastattelua työntekijöille. (Kangas 2013.)

4.4 Osallisuuden vahvistaminen päiväkodissa

Osallistuminen ja vaikuttaminen ovat yksi viidestä laaja-alaisen osaamisen osa-alueesta. Vantaan vasussa tämä osa-alue huomioidaan esimerkiksi lastenkokouksilla, joissa lasten on mahdollista vaikuttaa päätöksiin ja tuleviin suunnitelmiin päiväkodissa/ryhmässä. Vantaan vasussa sanotaan, että ryhmäkohtaisesti voidaan kehittää lapsille sopivia toimintamalleja päästä osallistumaan ja vaikuttamaan ryhmään koskeviin asioihin. Jokaisen lapsen tulisi saada positiivisia tuntemuksia siitä, että on päässyt vaikuttamaan sekä osallistumaan. Lasten omista vasuista tulevia kiinnostuksen kohteita otetaan huomioon tehdessä ryhmälle toimintasuunnitelmaa. Sitä kautta ryhmän toimintasuunnitelmassa tulisi näkyä lapsilta nousseita aiheita ja asioita. (Vantaan kaupunki 2017, 25-26.)

Monesti lasten osallisuudessa huomioidaan leikki sekä ohjattu toiminta. Lapsille annetaan mahdollisuuksia osallistua näihin liittyviin päätöksiin. Lapsia voidaan osallistaa myös päätöksiin, jotka liittyvät perustoimintoihin. Perustoiminnoilla tarkoitetaan jokapäiväisiä toimintoja, joihin on kehittynyt jo vakiintuneet tavat toimia. Perustoimintoja ovat esimerkiksi ruokailu sekä päivälepo. (Kettukangas & Härkönen 2014, 104-106.)

Lapsen tullessa päiväkotiin, voidaan vahvistaa lapselle tunnetta siitä, että häntä kuunnellaan ja hänet kohdataan. Lapselta voidaan kysellä kuulumisia sekä odotuksia päivälle. Silloin lapsi pääsee kertomaan omia ideoitaan heti aamusta. Yhdessä päiväkodin työntekijöiden kanssa lapsi voi miettiä suunnitelmia ideoiden toteuttamiselle. Kun lapsi otetaan vastaan huomiolla hänet, lapsi kokee tullessa aidosti kohdatuksi sekä lapsi kokee myös ryhmään kuulumisen tunnetta. (Kettukangas & Härkönen 2014, 106.)

Päiväkodin arjessa lapsia voidaan osallistaa esimerkiksi lasten omilla viikkopalavereilla tai lasten paneelikeskusteluilla. Lasten viikkopalavereissa lapset saavat keskenään puhua ajankohtaisista suunnitelmista tai muista toiveista. Lapsille mahdollistetaan heidän keskinäinen keskustelu ja keskustelusta nousevia ideoita annetaan eteenpäin päiväkodin aikuisille, jotka voivat mahdollisesti toteuttaa niitä. (Eskel & Marttila 2013, 78-79.)

Päiväkodissa voi olla käytössä leikkitalu, jonka avulla lapset voivat itse valita sen leikin, jota haluavat leikkiä. Leikkitalun yhtenä ajatuksena on antaa lapsen osallistua toiminnan suunnitteluun. Lapsella on leikkitalun avulla mahdollista tehdä oma valinta seuraavasta toiminnastaan. Lapsi voi laittaa oman nimensä leikkitalun siihen kohtaan, mihin leikkiin hän haluaa mennä. Leikkitalussa on kuitenkin rajoitukset, koska yhteen leikkiin eivät mahdu kaikki, vaikka se olisikin suosittu. Jos ei pääse sinne, minne ensiksi haluaisi, tulee valita joku toinen leikki. Lapsella voi olla haastetta valita toinen leikki sen tilalle, mitä olisi halunnut leikkiä, joten lopulta voidaan päätyä aikuisen ratkaisuun. Aikuinen antaa lapselle leikkitalun avulla

mahdollisuuden päättää oman tekemisen. Päiväkodissa aikuiset voivat myös rajata ne leikit, jotka ovat valittavissa. (Roos, 2016 56-63.)

Pukeutumis- sekä vaatteiden riisumis- tilanteita on päiväkotipäivän aikana monia. "Tiukat" aikataulut eivät aina mahdollista lapsen omaa pukeutumisen harjoittelua. Jotta lapselle voidaan mahdollistaa pukeutumisharjoittelua, tulee suunnittelua tehdä hyvin etukäteen. Pukeutuessa lapsi harjoittelee ja oppii lisää taitoja aina enemmän. Lapsi tarvitsee tilaa sekä aikaa tähän. Lasta voidaan osallistaa pukeutumiseen esimerkiksi antamalla lapselle valinnan mahdollisuus. Silloin voidaan kysyä lapsen mielipidettä esimerkiksi siitä, kummatko hanskat lapsi haluaa pukea päälle. Lapsia voidaan kehottaa antamaan apua kaverille, tällä vahvistetaan myös lasten osallisuutta. Vanhempien lasten kanssa voidaan yhteistuumin miettiä, mitä vaatteita ulos sopii pukea. (Kettukangas & Härkönen 2014, 106-107.)

Ruokailutilanteessa voidaan vahvistaa lapsen ryhmään kuulumista. Ruokailun aikana aikuinen pystyy keskustelemaan lasten kanssa ja osoittamaan huomionsa lapseen. Lapsi voi kertoa, mitä on mielessä ja lapsi pääsee ilmaisemaan myös sen, jos hän haluaa esimerkiksi lisää ruokaa. Etenkin pienemmät lapset voidaan osallistaa omaan ruokailuun antamalla heille oma ruokailuväline ja lasta voidaan samalla syöttää aikuisen toimesta. Ruokailuhetken tulisi olla tarpeeksi rauhallinen, jotta lapsi voi syödä omaan tahtiinsa. (Kettukangas & Härkönen 2014, 109-110.)

Päiväunihetki/lepohetki on jokapäiväinen tapahtuma varhaiskasvatuksessa. Usein päiväunille mentäessä toimitaan tietyllä tavalla, joka on lasten kanssa opeteltu. Lasten osallisuutta päiväunihetken voisi lisätä siten, että lapsille antaisi vuorotellen mahdollisuuden valita luettava kirja tai musiikki, jota kuunnellaan. Vanhemmat lapset voivat osallistua lepohetkillä esimerkiksi parihierontaan. Parihieronnassa lapset hierovat pallolla toisiaan vuorotellen ja näin saadaan luotua rauhallisuuden sekä mielihyvän tunnetta. (Kettukangas & Härkönen 2014, 110.)

Päiväkodissa arki saattaa olla paljolti ennalta suunniteltua, mutta jotta osallisuudelle annetaan enemmän tilaa, tulisi se ottaa huomioon suunnitelmia tehtäessä. Osallisuuden vahvistaminen lähtee päiväkodin aikuisista ja heidän ymmärryksestä lapsesta oma-aloitteisena. Lapselle osallistumisen mahdollisuus voi lisätä lapsen omaa mielenkiintoa toimintaa/asiaa kohtaan. Tämä mahdollistaa myös lapsen kehittymistä. (Kettukangas & Härkönen 2014, 111-112.)

Aikuiset päättävät suuremmilta osin sen, mitä varhaiskasvatuksessa toteutetaan ja kuinka toimitaan. Lapset saattavat päästä valitsemaan esimerkiksi lauluja sekä leikkejä, joita haluavat leikkiä. Aikuiset voivat havainnoimalla, ilman että lapsi itse tietää osallistuvansa suunnitteluun, keksiä ideoita toiminnalle. Jos toimitaan aikuislähtöisesti ja annetaan lapsen tehdä valinta esimerkiksi ainoastaan laulusta, niin silloin ei osallisuutta toteudu niin paljoa kuin olisi mahdollista toteutua. (Turja 2016, 45-46.)

5 Kodin ja päiväkodin välinen yhteistyö

Varhaiskasvatus tulee järjestää yhteistyössä huoltajien kanssa siten, että lapsi saa tarpeidensa ja kehityksensä mukaista kasvatusta ja hoitoa. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö korostuu erityisesti siinä tapauksessa, jos lapsi tarvitsee erityistä tukea. Huoltajien kanssa keskustellaan tuen saamisesta ja siihen liittyvistä periaatteista. Tarpeen mukaan keskusteluissa tulee käyttää tulkkia molemminpuolisen ymmärtämisen varmistamiseksi (OPH, 2016, 33.) Huoltajien kanssa sovitaan tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla yhteistyöhön. Heti kun henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnissa tai lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita, ollaan yhteydessä huoltajiin. Huoltajille tiedotetaan lasta koskevien asioiden käsittelystä ja tietojen saannista sekä käsitte-lystä ja salassapidosta. (OPH 2016, 53.)

Olemme tässä luvussa ottaneet vertailukohteeksi myös Ruotsin valtakunnallisen opetussuunnitelman, läroplan för förskolan, sillä huomasimme, että siinä on hyvin paljon yhtäläisyyksiä Suomen valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Koimme, että on mielenkiintoista tutustua myös Ruotsin varhaiskasvatussuunnitelmaan, sillä Ruotsissa on perinteisesti samankaltainen koulutusjärjestelmä kuin Suomessa. Halusimme selvittää, onko Suomen ja Ruotsin varhaiskasvatuksen järjestämisessä eroja. Osallisuus on hyvin ajankohtainen aihe, ja kodin ja päiväkodin välillä tehtävää yhteistyötä korostetaan sekä Suomen että Ruotsin varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Kodin ja päiväkodin välisessä yhteistyössä päiväkodin työntekijät tuovat esiin omaa ammatilista asiantuntijuuttaan ja huoltajat oman lapsensa tuntemusta. Koti ja päiväkoti ovat yhdessä sopineet päämäärän, jota kohti työskennellään. Yhteistyössä yritetään saada molemmat osapuolet tasapuolisiksi. (Ahonen 2017, 243.)

Huoltajien sekä päiväkodin työntekijöiden näkemykset lapsesta saattavat olla erilaisia, jos lapsi käyttäytyy eri tavoin kotona kuin päivähoidossa. Näkemysten selvittäminen on päiväkodin työntekijöiden vastuulla, jotta toimittaisiin lapsen kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Sujuvan vuorovaikutuksen pohjana on päiväkodin työntekijöiden tuomitsematon suhtautuminen huoltajiin. Toimivaan vuorovaikutukseen vaikuttaa myös se, että huoltajat kokevat ja heille kerrotaan heidän mielipiteidensä olevan erittäin olennaisia. Huoltajat kokevat työntekijöiden positiiviset näkemykset lapsen ominaisuuksista tärkeiksi. Silloin huoltaja kokee, että päiväkodissa huomioidaan lasta myös yksilönä. Hampurilaismalli on toimiva tapa kertoa huoltajille palautetta. Tarkoituksena hampurilaismallissa on aloittaa positiivisilla asioilla, sitten kerrotaan kehitettävä asia, jonka jälkeen palataan vielä myönteisiin asioihin. Tavoitteena on kertoa haastavat asiat kesellä, jolloin palaute päätetään kuitenkin positiivisesti. (Ahonen 2017, 244-248.)

Päiväkodin työntekijät tukevat vanhempia lapsen kasvatuksessa. Vanhemmilla on lapsen kasvatustavastuu, mutta joskus on tilanteita, jolloin yhteistyö ja mahdollinen tuki ovat tärkeitä. Päiväkodin vanhempainillat ovat vanhemmille keinoja löytää vertaistukea ja samalla vanhemmat verkostoituvat tutustuessaan toisten lasten vanhempiin. (Neitola 2013, 130-133.)

Lapselle huoltajien ja päiväkodin toimivalla yhteistyöllä on positiivisia merkityksiä. Yhteistyö voi suojata lasta, jos perheellä on esimerkiksi kuormittavia tekijöitä elämässä. Jos lapsi tarvitsee erityistä tukea, tulisi yhteistyön olla lapsen kannalta sujuvaa. Päiväkodin työntekijöillä voi nousta ajatusta, että kotioloit ovat osasyynä lapsen tuen tarpeisiin. Huoltajat voivat nähdä tilanteen siten, että heitä syytetään ja se ei innosta heitä yhteistyöhön päiväkodin kanssa. Jos vuorovaikutus ei ole toimivaa, päiväkodin työntekijät voivat mieltää huoltajat vaikeiksi. (Ahonen 2017, 244.)

Ruotsissa huoltajilla on vastuu lastensa kehityksestä ja kasvatuksesta. Päiväkoti täydentää kotia luomalla parhaat mahdolliset edellytykset, jotta jokainen lapsi voi kehittyä rikkaasti ja monipuolisesti. Näin ollen päiväkodin työ lasten kanssa tulee tapahtua läheisessä ja luottamuksellisessa yhteistyössä kotien kanssa. Vanhemmilla on mahdollisuus kansallisten tavoitteiden raamien mukaisesti olla mukana ja vaikuttaa päiväkodin toimintaan. (Skolverket 2016, 13.)

Ruotsissa lastentarhanopettaja vastaa siitä, että jokainen lapsi yhdessä vanhempiensa kanssa saa hyvän perehdytyksen päiväkotiin. Lastentarhanopettajan vastuulla on antaa vanhemmille mahdollisuuksia toimintaan osallistumiseen ja vaikuttaa siihen, miten tavoitteita konkretisoidaan kyseisessä pedagogisessa suunnittelussa. Lastentarhanopettaja pitää huolen siitä, millainen on vanhempien kanssa käytävän kehityskeskustelun sisältö, muotoilu ja toteutus. Huoltajat ovat osallisia toiminnan arvioinnissa. (Skolverket 2016, 13.)

Työyhteisön vastuulla on kunnioittaa vanhempia sekä olla vastuussa siitä, että henkilökunnan ja lasten huoltajien välille kehittyy luottamuksellinen suhde. Työyhteisö on vastuussa siitä, että huoltajien kanssa keskustellaan lasten viihtyvyydestä, kehityksestä ja oppimisesta sekä päiväkodin ulko- että sisäpuolella. Kehityskeskusteluja järjestetään vähintään kerran vuodessa joka vuosi. Päiväkodissa otetaan huomioon vanhempien näkökulmia koskien toiminnan suunnittelua ja järjestämistä. (Skolverket 2016, 13.)

Jokaisen lapsen tulee saada oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, hoitoa ja opetusta. Tämän vuoksi varhaiskasvatuksen järjestämistä tuetaan yhteistyöllä. Varhaiskasvatuksen järjestäjä on vastuussa yhteistyön suunnitelmallisuudesta ja toteutumisesta sekä siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarpeen mukaan monialaisesti. (OPH 2016, 32.)

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman mukaan lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä lasten ja henkilöstön kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä keskustellaan kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista sekä vastuista. Huoltajien kanssa jaetaan lasten päivittäiset kokemukset ja tapahtumat. Lasten kehityksen ja oppimisen tukemista suunnitellessa korostuu huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön merkitys. Yhteistyössä huomioidaan lasten yksilölliset tarpeet, perheen moninaisuus sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyviä kysymyksiä. Varhaiskasvatuksessa tehdään myös monialaista yhteistyötä. Yhteistyötä tehdään mm. neuvolan ja lastensuojelun sekä muiden sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden kanssa. Monialaisen yhteistyön tarkoitus on varmistaa lapsen tarpeita vastaavan varhaiskasvatuksen toteuttaminen. (OPH 2016, 33.)

6 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset

Tutkimus voi olla tarkoitukseltaan kartoittava, kuvaileva, selittävä tai ennustava. Samaan tutkimukseen voi sisältyä useampia tarkoituksia ja se voi muuttua tutkimuksen aikana. Kuvaileva tutkimus esittää tarkkoja kuvauksia henkilöistä, tilanteista tai tapahtumista. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 138-139.) Tutkimuksemme on kuvaileva, sillä sen avulla yritämme esittää tarkkoja kuvauksia tilanteista ja tapahtumista. Tutkimme henkilökohtaisia kokemuksia samasta aiheesta eri näkökulmista. Pyrimme saamaan tilanteesta sekä kokemuksista kokonaisuuden, josta olisi hyötyä päiväkodille.

Tutkimuksessamme oli tavoitteena selvittää osallisuuden kokemuksia eräässä Vantaan päiväkodissa lasten, heidän huoltajiensa sekä päiväkodin työntekijöiden näkökulmasta. Käytimme kaikkien tiedonantajien kohdalla eri tutkimusmenetelmiä, joista tarkemmin alempana. Tarkoitus oli, että tulokset tulisivat päiväkodin käyttöön ja saataisiin sellaista tietoa, jota voidaan hyödyntää jatkossa päiväkodin toiminnassa. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten lasten osallisuus näkyy päiväkodin toiminnassa?
2. Miten huoltajat osallistuvat päiväkodin toiminnan suunnitteluun?
3. Miten päiväkodin työntekijät kokevat perheiden osallisuuden?

Tutkimuksella yritämme selvittää, miten perheet pystyvät osallistumaan päiväkodin toiminnan suunnitteluun. Tutkimme tätä ongelmaa kolmesta eri näkökulmasta, lasten, huoltajien sekä päiväkodin työntekijöiden näkökulmasta. Toiminnan suunnittelulla tarkoitamme ideoiden sekä toiveiden ilmaisemista, päiväkodin tapahtumiin osallistumista ja varhaiskasvatuskeskusteluja. Selvitämme, millainen näkemys päiväkodin lapsilla on päiväkodin toiminnoista, ja kuinka paljon he ovat itse osallistuneet toiminnan suunnitteluun. Pyrimme selvittämään, miten huoltajat itse kokevat osallistuvansa toiminnan suunnitteluun ja millaiset mahdollisuudet heillä on heidän mielestään toiminnan suunnitteluun osallistumiseen. Selvitämme huoltajien hen-

kilökohtaisia kokemuksia heidän vaikutusmahdollisuuksistaan kyseisessä päiväkodissa. Tarkastelemme asiaa myös päiväkodin työntekijöiden näkökulmasta.

7 Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu

Tutkimusongelma määrittää tutkimusmenetelmän. Jos tutkimuksessa on useampia ongelmia, voidaan siinä käyttää erilaisia menetelmiä. (Hirsjärvi & Hurme, 2001, 28.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineisto kootaan todellisissa tilanteissa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa suositetaan ihmisiä tiedonkeruun välineenä ja tavoitteena on saada selville odottamattomia seikkoja. Haastateltava ei määrää, mikä on tärkeää, vaan oleellista on aineiston yksityiskohtainen ja monitasoinen tarkastelu. Laadullisessa tutkimuksessa suositellaan käytettävän menetelmänä sellaista, missä tutkittavien näkökulmat tulevat esille, esimerkiksi teemahaastattelua. Kohdejoukko tulee valita tarkoituksenmukaisesti. Kvalitatiivisen tutkimuksen avulla on tarkoitus ymmärtää tutkimuksen kohdetta. Tutkija kartoittaa kentän, jolla hän toimii. Mikäli tutkitaan esimerkiksi jo jotakin olemassa olevaa yhteisöä, voidaan haastatella kaikki tähän ryhmään kuuluvat. Aineiston koko määräytyy sen mukaan, kuinka monta jäsentä valitun kentän ryhmään kuuluu. (Hirsjärvi ym. 2009, 164, 181-182.) Toteutimme laadullisen tutkimuksen, koska tutkimme ihmisten mielipiteitä sekä kokemuksia.

Tutkimusjoukkona oli viisivuotiaita lapsia päiväkodin kahdesta eri ryhmästä, haastattelimme yhteensä kuutta lasta. Tutkimuksen alussa tarkoituksena oli keskittyä yhteen päiväkodin ryhmään, mutta meistä riippumattomista syistä lopulliseen tutkimusjoukkoon kuului lapsia kahdesta eri ryhmästä. Tutkimukseen osallistui myös kuusi tutkimukseen osallistuneiden lasten huoltajista. Aineiston koko määräytyi sen mukaan, kuinka moni lapsista sai huoltajilta luvan osallistua tutkimukseen, ja kuinka moni huoltaja vastasi kyselyyn.

Huoltajilla tutkimusmenetelmänä käytettiin kyselylomaketta, joka sisälsi monivalinta- sekä avoimia kysymyksiä. Lisäksi kahden päiväkodin ryhmän työntekijöitä haastateltiin teemahaastattelun avulla. Työntekijöitä haastatteluun osallistui neljä, kaksi työntekijää molemmista ryhmistä. Molemmista ryhmistä osallistui sekä lastentarhanopettaja että lastenhoitaja. Annoimme työntekijöille mahdollisuuden valita osallistuvatko he tutkimukseemme ja kaksi työntekijää eivät halunneet osallistua. Tavoitteena oli kvalitatiivisen tutkimuksen periaatteen mukaan saada syvälinen näkemys kaikkien vastaajien näkökulmasta. Tutkimusjoukko oli tarkasti rajattu eikä saatuja tuloksia voida yleistää, sillä tutkimuksesta saimme tietoa vain kyseisen päiväkodin ryhmiin liittyen.

Haastattelun soveltuvuutta menetelmäksi tulee pohtia ennen sen valitsemista. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa haastattelu on päämenetelmänä ja siinä on etuna se, että sen avulla aineiston keruuta voidaan säädellä. Haastattelussa menetelmänä on myös mahdollisuuksia tulkita

vastauksia enemmän kuin kyselyssä. Haastattelu on soveltuva valinnaksi, kun halutaan selvittää saatavia vastauksia sekä syventää saatavia tietoja. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 205.) Päätimme haastatella päiväkodin ryhmän neljää työntekijää, koska haastatteluista saimme kuulla heidän mielipiteensä. Valitsimme haastattelun, koska ajattelimme saavamme haastattelusta paremmin tietoa heiltä kuin kyselylomakkeella. Haastattelussa voi nousta esille asioita, joita emme olisi osanneet kysyä lomakkeessa. Ajattelimme myös, että haastattelun kautta voimme saada esimerkkejä työntekijöiden kertomana, enemmän kuin mahdollisella kyselylomakkeella. Haastattelukysymyksiä olisimme voineet testata etukäteen, koska siten olisimme voineet huomata sen, että osa kysymyksistä meni päällekkäin. Kysymysten päällekkäin menemisen huomasimme ensimmäisessä haastattelussa ja sen jälkeen osasimme paremmin muotoilla kysymyksiä seuraaville haastateltaville.

Puolistrukturoidulle haastattelulle on tyypillistä, että jokin haastattelun osa on lyöty lukkoon, mutta ei kaikkia. Kysymykset voivat olla ennalta määriteltyjä, mutta tutkija voi vaihtaa niiden sanamuotoa tai järjestystä, tai kysymykset ovat kaikille samat, mutta haastateltava saa vastata niihin omin sanoin, eikä niitä ole sidottu vastausvaihtoehtoihin. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu. Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan tiettyihin keskusteltaviin teemoihin, jotka ovat kaikille samat. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47-48.) Teemahaastattelun valitsimme, sillä meillä oli haastattelun teemat valittuina, mutta ei ehdotonta kysymysten järjestystä. Kysymysten järjestys voi vaihdella haastatteluiden aikana ja tavoitteena meillä oli edetä luonnollisesti haastattelussa. Haastattelussa tarkoituksena oli keskustella teemoista, jotka olimme ennalta miettineet ja tavoitteena oli esittää kysymyksiä vapaassa järjestyksessä, siten kuin haastattelun kannalta oli parasta. Pyrimme saamaan selville työntekijöiden omia näkemyksiä sekä kokemuksia kyseisestä aiheesta.

Haastattelussa on tavoitteena kerätä sellainen aineisto, jonka pohjalta voidaan tehdä päätelmiä tutkittavaa ilmiötä koskien. Teemahaastattelua tehtäessä on tärkeää suunnitella haastatteluteemat. Haastattelurunkoa laadittaessa ei laadita yksityiskohtaisia kysymyksiä, vaan teema-alueita. Näihin alueisiin haastattelukysymykset kohdistuvat. Ne ohjaavat keskustelua ja toimivat haastattelijan muistilistana. Haastattelutilanteessa teema-alueita tarkennetaan kysymyksillä. Niiden pohjalta keskustelua voidaan syventää. Teema-alueiden tulisi olla niin löyhiä, että tutkittavan ilmiön taustalla olevat monet ominaisuudet tulevat esille. Teemahaastattelussa on periaatteena, että kaikki kysymykset ovat avoimia. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 66-67, 106.)

Työntekijöiden kohdalla menetelmänä toimi teemahaastattelu ja haastattelimme myös lapsia. Lapsen omaa ajatusmaailmaa voidaan saada selville haastattelussa. Haastattelun avulla voidaan lasta osallistaa esimerkiksi toiminnan suunnitteluun. Haastattelussa luotetaan siihen, että lapsi pystyy itse avaamaan parhaiten omia toiveitaan ja mielenkiinnonkohteitaan. Lapsel-

la on vapaus itse ilmaista puhumalla omat ajatuksensa kuuluviin. Jos lapsen kanssa käytetään haastattelua menetelmänä, tulisi lapsella olla tarvittavaa kielellistä osaamista. Haastattelutilanne voi vaikuttaa haastatteluun ja lapsen kertomaan. Jos haastattelua toteutetaan tehden samaan aikaan muuta lapselle mielekästä toimintaa, voi haastattelu tapahtua luontevammin kuin esimerkiksi erillisessä tilassa toteutettu haastattelu. (Roos 2016, 30-32.) Teemahaastattelumme teemat valikoituivat tutkimusongelman myötä. Halusimme saada vastauksen kysymykseen, miten lasten osallisuus näkyy päiväkodin toiminnassa, miten huoltajat osallistuvat toiminnan suunnitteluun, ja miten työntekijät kokevat perheiden osallisuuden toteutuvan päiväkodissa.

Lasten tutkimisessa ja haastattelussa meillä oli useampikin idea, miten saada lasten mielipide esille. Koska emme tunteneet lapsia entuudestaan, päiväkodin työntekijöillä oli myös merkittävä rooli lasten tutkimisessa. Tästä syystä myös koimme, että lasten mielipiteen selvittämisen tulisi olla matalakynnyksinen sekä yksinkertainen, lapsia kiinnostava menetelmä. Pohdimme yhdessä ryhmän lastentarhanopettajan kanssa ja tulimme siihen tulokseen, että annamme lapsille kameran/tabletin, jolla he saivat ottaa valokuvan sellaisesta paikasta, josta erityisesti pitävät. Lapset saivat tämän jälkeen esitellä kuvansa. Teimme muistiinpanoja, kun lapsi kertoi omasta kuvastaan. Pyrkimyksenä oli saada tietää, kuinka paljon lapset ovat itse voineet osallistua toimintojen suunnitteluun ja millaisesta toiminnasta he pitävät ja oliko se heidän itse toivomaansa vai ennalta määrättyä. Samalla kun lapsi kertoi ottamastaan kuvasta, esitimme tarkentavia kysymyksiä. Kysymysten avulla pyrimme saamaan selville sen, oliko lapsi osallistunut itse kuvassa olevan paikan toiminnan suunnitteluun.

Lasten haastattelemista tulee pohtia eri tavalla kuin aikuisten. Lapset eivät haastattele toisiinsa tai aikuisia, vaan haastattelu on ennemminkin aikuisille ominainen tapa. Pienillä lapsilla on kielessään sellaisia sanoja, joilla on vain heille ominainen merkityksensä. Lisäksi alle kouluikäisillä lapsilla sanavarasto on pieni. Pelkkä suullinen haastattelu ei tällöin toimi, vaan pienempien lasten haastattelemista voidaan helpottaa esimerkiksi kuvien avulla. Lapsen haastattelussa puhuminen voi olla sivuosassa ja tieto saadaan ei-kielellistä kautta, esimerkiksi lelujen tai piirrosten avulla. Alle kouluikäisen lapsen on vaikea keskittyä pitkiä aikoja, ja haastattelun tulisikin olla lyhyt sekä ympäristön neutraali. Lapsia haastatellessa tulee huomioida, että lapsi tuntee sanat, joita haastattelussa käytetään. Lasten haastattelussa saattaa mietittyä, ymmärsikö lapsi kysymystä. Joskus lapsi saattaa vastata "en tiedä" siitä syystä, että ei ymmärtänyt kysymystä tai luulee, että kysyjä ei sietäisi kuulla vastausta. Alle kouluikäiselle suositellaan kysymään vain 3-5 sanan kysymyksiä. Kysymyksessä voi myös esittää kaksi vaihtoehtoa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 128-131.)

Lapsia haastateltaessa voi eteen tulla yllättäviä tilanteita, joihin ei voi ennalta varautua. Lapsella saattaa olla mielessä jotain ihan muuta kuin mitä haastattelussa kysytään tai mistä kes-

kustellaan. Lapselle on hyvä antaa tilaisuus kertoa mieltä painava asia, koska muuten se voi olla lapsen mielessä koko haastattelun ajan. Silloin haastattelusta ei välttämättä saada irti sitä, mitä halutaan. Haastattelijan pitää olla joustava lapsen kanssa, jotta haastattelu onnistuisi. (Roos 2016, 34-35.)

Koska lapset olivat meille entuudestaan tuntemattomia, pohdimme tarkasti, miten voisimme esittää kysymykset ilman, että itse vaikutamme lasten vastauksiin. Pyrimme siihen, että emme ohjailisi lasten vastauksia suuntaan tai toiseen. Päädyimme esittämään osalle lapsista vaihtoehtoja kysymyksissä, sillä huomasimme, että ilman niitä lasten oli vaikea kertoa vastausta. Pyrimme kuitenkin alun perin rakentamaan kysymykset sillä tavalla, että ne olivat lyhyitä ja selkeitä alle kouluikäisille lapsille. Pyrimme myös siihen, ettei kysymyksiä voisi käsitellä väärin, jotta saisimme kaikilta lapsilta vastaukset samoihin kysymyksiin.

Kvalitatiivinen haastattelu tarjoaa mahdollisuuden saada lapsen ääni kuulluksi ja hänen näkökulmansa esiin tuomiseksi. Myös lapsen näkökulmasta riittävä tieto tutkimuksesta ja haastattelusta on oleellista. Vaikka huoltajalle on tiedotettu lapsen haastattelemisesta, ei voida unohtaa, että lapselle on kerrottava mahdollisimman ymmärrettävästi, mistä tutkimuksessa on kyse. Lapsi on sosiaalinen toimija ja hän tunnistaa sosiaalisen kanssakäymisen tapoja sekä orientoituu niihin sen mukaan, mitä olettaa toiminnan seurauksista. Tämän vuoksi ei voida olettaa, että lapsi pitää haastattelua minä tahansa rupatteluna. Haastattelutilanne on lapsille kulttuurisesti tuttu, sillä he ovat tottuneet aikuisen ja lapsen väliseen valtaeroon. Lapset ovat tottuneet perheissä sekä päiväkodeissa antamaan vastauksia aikuisten kysymyksiin. Jos lapsi pyrkii antamaan haastattelussa oikean vastauksen ja toimii ns. opettaja-oppilas-suhteen tapaisesti, vastaukset voivat kertoa enemmänkin siitä, mitä hän olettaa, että kysyjä haluaa kuulla, kuin miten asiat oikeasti hänen elämässään näyttäytyvät. ”En tiedä” tai ”en muista” -vastaukset saattavat olla merkki tällaisesta. (Alasuutari 2009, 145-152.)

Pyrimme luomaan sellaisen haastattelutilanteen lapsille, jottei tilanteesta tulisi opettaja-oppilas-tyyppistä. Tästä syystä ajattelimme, että valokuvaus ennen itse haastattelutilannetta saattaisi laukaista jännitystä ja lapset pystyisivät avautumaan meille vapautuneemmin. Valokuvaus ja tabletti voisi toimia lapsille pienenä porkkanana, koska tabletilla valokuvaus ei ole jokapäiväinen toiminto. Valokuvasta lapset saisivat myös tukea haastattelun aikana ja meillä olisi mahdollisuus kysyä tarkemmin kuvassa olevasta paikasta. Myös ennen valokuvaustehtävää ja haastatteluja juttelimme lasten kanssa hetken muista asioista ja kerroimme lapsille, mistä seuraavassa tehtävässä on kyse. Kerroimme lapsille, että heidän vanhempansa ovat antaneet heille luvan osallistua tehtävään, jonka jälkeen kerroimme, mitä tehtävä pitää sisällään. Pyrimme tämän avulla luomaan lapsille turvallisuutta, kun he tiesivät, mitä on odotettavissa. Kerroimme lapsille, että halusimme tietää juuri heidän mielipiteensä, ja että he saivat ihan itse päättää, mistä paikasta halusivat ottaa kuvan. Ajattelimme, että tällaisen pohjustuksen

avulla lapset uskalsivat vastata niin kuin he itse halusivat ja saimme näin vastaukset myös omiin tutkimuskysymyksiimme.

Lasten kertoessa ottamistaan kuvista otimme huomioon sen, ettemme olleet lapsille entuudestaan tuttuja. Ajattelimme ennen lasten haastatteluita, että tilanteeseen voi tulla mukaan myös päiväkodin ryhmästä työntekijä, joten lapsella olisi tuttu aikuinen tukena. Pohdimme etukäteen sitä, kuinka lapset uskaltavat kertoa meille kuvista, jonka vuoksi ajattelimme, että tuttu aikuinen loisi turvaa lapselle. Haastattelutila oli myös lähellä muuta lapsiryhmää ja tuttuja aikuisia, joiden ajattelimme myös luovan turvaa lapsille. Haastattelutila oli ryhmän yksi tila, joten tilana paikka oli lapsille entuudestaan tuttu.

Käytimme havainnointia lasten kanssa, kun lapset toteuttivat valokuvaustehtävää ja kun he kertoivat ottamistaan kuvista. Olimme mukana seuraamassa tilannetta, kun lapset ottivat valokuvia valitsemistaan paikoista. Ollessamme päiväkodissa havainnoimassa pystyimme tarpeen mukaan esittämään lapsille tarkentavia kysymyksiä toiminnan ohessa sekä auttamaan lapsia toiminnassa, jos huomasimme, että heille oli esimerkiksi vaikeaa päättää, mistä he halusivat ottaa valokuvan. Täten saimme tarkemman kuvan lasten suhtautumisesta toimintaan sekä heidän mielenkiinnostaan toimintaa kohtaan.

Havainnointi on kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmä. Havainnoinnin avulla saadaan välitöntä ja suoraa tietoa ihmisten toiminnasta ja käyttäytymisestä. Havainnoin avulla päästään luonnollisiin ympäristöihin. Havainnointi sopii hyvin menetelmäksi erityisesti silloin, jos tilanteet ovat vaikeasti ennakoitavissa tai jos haastateltavalla on kielellisiä ongelmia. Se on myös erinomainen menetelmä vuorovaikutuksen tutkimisessa. Menetelmän rajoitus kuitenkin on se, että se vie aikaa. Havainnoinnissa on erilaisia lajeja, jotka ovat systemaattinen tai osallistuva havainnointi. Osallistuva havainnointi on kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmä. Siinä on tyyppillistä, että tutkija osallistuu toimintaan. Osallistumisen aste voi vaihdella täydellisestä osallistumisesta osallistujaan havainnoijana. Täydellisessä osallistumisessa tutkija pyrkii pääsemään osaksi ryhmää. Toisessa vaihtoehdossa tutkija on osana ryhmää, mutta tekee havainnoitaville kysymyksiä. Havainnointimenetelmässä on tärkeää, että tutkijan omat tulokset pysyvät erillään hänen tekemistään havainnoista. (Hirsjärvi ym. 2009, 213-217.)

Lasten valokuvatehtävän sekä haastattelun aikana havainnoimme heitä ja kirjoitimme ylösoitakin havaintoja. Tekemämme havainnot olivat kuitenkin hyvin yksinkertaisia ja hieman pinnallisia. Kuitenkin havaintojemme avulla voitiin arvioida lasten vastauksia. Pystyimme havainnoin avulla huomaamaan, tuliko lasten vastaus heidän omista ajatuksistaan, vai esimerkiksi he saivat idean ympäröivästä ympäristöstä. Joillekin lapsille oli selkeästi vaikeaa päättää valokuvauksen kohdetta, ja tämän huomasimme, kun havainnoimme lapsia. Lapset eivät kuitenkaan halunneet tai uskaltaneet kysyä meiltä apua. Havaittuamme lapsen vaikeuden

päättää tai vastata, pystyimme auttamaan heitä ja esimerkiksi antamaan vastausvaihtoehtoja tai ideoita.

Huoltajien näkemyksen selvittämiseen päätimme käyttää menetelmänä kyselylomaketta, sillä arvioimme sen olevan matalakynnysisempi vaihtoehto osallistua tutkimukseen. Kyselyyn vastasi kuusi huoltajaa. Kyselylomake oli myös huomattavasti nopeampi menetelmä huoltajille vastaamiseen ja pohdimme, että sen avulla voisimme saada enemmän vastauksia, kun huoltajien ei tarvinnut käyttää ylimääräistä aikaa sen täyttämiseen. Halusimme tehdä kyselylomakkeesta selkeän, mutta myös meille informatiivisen, ja sellaisen, että saisimme vastauksen tutkimusongelmaamme. Testasimme kyselylomaketta etukäteen, jotta huomaisimme, saisimme sen avulla vastauksen esitettyihin tutkimuskysymyksiin.

Ennen tutkimuksen toteuttamista mietimme, osallistuvatko huoltajat kyselytutkimukseen. Pohdimme, saammeko tarpeeksi vastauksia takaisin huoltajilta. Toisena vaihtoehtona pohdimme haastatteluita, mutta ajattelimme, että saamme huoltajia ennemminkin vastaamaan kyselyyn, kuin tulemaan paikalle haastatteluun. Ajattelimme, että välillä saattaa olla haastavaa aktivoida huoltajia tulemaan esimerkiksi vanhempainiltoihin, joten pohdimme, haluaisivatko he osallistua haastatteluihin. Toisaalta tutkimuksen aiheena oli osallisuus, joten mielestämme oli hyvin mielenkiintoista nähdä, kuinka moni huoltaja osallistuisi kyselyyn. Kyseinen päiväkotiei ollut meille entuudestaan tuttu, joten meillä ei ollut tietoa siitä, kuinka aktiivisesti huoltajat osallistuvat ylipäätään päiväkodin tilaisuuksiin ja toimintaan. Keskustelimme päiväkodin henkilöstön kanssa huoltajien aktiivisuudesta ja tutkimuksen toteuttamisesta. Tulimme siihen tulokseen, että haastatteluilla emme välttämättä olisi saaneet tarpeeksi osallistujia, joten sen sijaan päädyimme tekemään kyselytutkimuksen, johon sisältyi myös avoimia kysymyksiä.

Kyselyiden etuna nähdään laajan tutkimusaineiston kerääminen. Kyselylomakkeen toimivuutta tukee se, että tutkijan ei tarvitse itse olla mukana jokaisen kanssa täyttämässä lomaketta. Lomakkeet täytetään itsenäisesti ja palautetaan ohjeiden mukaisesti. Haitaksi katsotaan se, että tutkija ei tiedä vastaavatko vastaajat rehellisesti ja tarkkaavaisesti. Vastaajalle voi tulla väärinkäsityksiä esimerkiksi siitä, mitä kysymyksellä tarkoitetaan. Kysymyslomakkeeseen voi laittaa avoimia kysymyksiä tai monivalinta. Avoimissa kysymyksissä sana on vastaajalle vapaa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 188-199.) Huoltajille teimme kyselylomakkeet ja valitsimme tämän menetelmän, koska ajattelimme sen olevan toimivin. Pohdimme myös haastatteluiden pitämistä huoltajille, mutta tulimme siihen tulokseen, että kyselylomakkeeseen vastaamiseen on matalampi kynnyks. Huoltajat pysyvät anonyymina kyselylomakkeen avulla ja näin ollen todellisen mielipiteen antaminen on ehkä helpompaa.

Monivalintakysymyksissä tulee valita joku valmiista vastausvaihtoehdoista, joten siinä ei omaa ääntä tule kuuluviin. Monivalintakysymysten vastauksia on helpompi käydä läpi kuin avointen kysymysten vastauksia. Kysymysten asettelu on tärkeää, jotta välttyttäisiin väärinymmärryksiltä. Kyselylomakkeessa olisi hyvä olla myös vastausvaihtoehto ei mielipidettä. (Hirsjärvi ym. 2008, 188-199.) Kyselylomakkeessa oli monivalintakysymyksiä ja annoimme vastausvaihtoehdon en osaa sanoa. Monivalintakysymysten lisäksi kyselylomakkeessa oli avoimia kysymyksiä, joissa vastaajat pystyivät kertomaan omin sanoin näkemyksiään. Halusimme saada selville vastaajien omia kokemuksia kysyttävistä asioista ja ajattelimme saavamme avointen kysymysten kautta vastaajien omaa ääntä näkyviin. Jokaisessa vastauskohdassa oli tilaa, mikäli vastaajat olisivat halunneet ilmaista mielipiteensä myös sellaisessa kohdassa, jossa ei ole avointa kysymystä.

7.1 Tutkimusprosessi

Tutkimusprosessissa ensimmäisenä esitimme tutkimussuunnitelmamme suunnitelmaseminaarissa, jonka jälkeen saimme hakea Vantaan kaupungilta tutkimuslupaa. Tutkimuslupahakemukseen liitimme huoltajille tarkoitetun saatekirjeen, joka sisältää lapsen lupalapun sekä kyselylomakkeen. Tutkimusluvan saatuamme veimme päiväkotiin huoltajien kyselylomakkeet, saatekirjeet sekä lasten suostumuslomakkeet. Kyselylomakkeet sekä saatekirjeet teimme sekä suomeksi, että englanniksi, koska päiväkodissa on myös lapsia, joiden vanhemmat eivät puhu suomea. Päiväkodin työntekijät jakoivat kyselylomakkeet sekä saatekirjeet huoltajille ja auttoivat meitä saamaan tarpeeksi vastauksia. Sovimme päiväkodin työntekijöiden kanssa, että he muistuttavat huoltajia lomakkeiden palautuksesta ja hoitavat kommunikoinnin huoltajien kanssa.

Koska meidän piti odotella kyselylomakkeiden ja saatekirjeiden palautumista, oli luonnollista aloittaa tutkimus työntekijöiden haastattelulla. Työntekijöitä haastateltiin teemahaastattelumenetelmällä, jonka kysymysrungon olimme miettineet valmiiksi. Olimme valinneet haastatteluun teemat, joiden mukaan kysyimme kysymyksiä. Kysymysjärjestys vaihteli haastatteluissa, sillä etenimme yksilöllisesti jokaisessa haastattelussa, haastateltavien vastausten mukaan. Haastattelut tapahtuivat yhden päivän aikana. Haastattelut tapahtuivat erillisessä tilassa, jossa paikalla olimme me haastattelijat sekä yksi haastateltava. Haastattelut kestivät 11-16 minuuttia. Olimme sopineet aikataulusta etukäteen päiväkodin työntekijän kanssa, mutta emme tienneet, missä järjestyksessä haastateltavat tulisivat haastatteluun. Ensimmäinen haastattelu pidettiin aamupäivällä ja se oli eri tilassa kuin muut iltapäivän kolme haastattelu. Nauhoitimme haastattelut puhelimen nauhurilla, molemmat nauhoittivat omalla puhelimellaan varmuuden vuoksi.

Huomasimme, että haastattellessamme tuttua henkilöä, jonka kanssa olimme olleet enemmän tekemisissä, haastattelu oli luonnollisempi. Haastattelimme kahden eri ryhmän lastentarhan-

opettajia sekä lastenhoitajia. Koimme haastattelutilanteet rennoiksi ja luonnollisiksi kuitenkin kaikkien haastateltavien kanssa. Kolme iltapäivän haastattelua olivat peräkkäin, ja koimme, että oleelliset kysymykset alkoivat muodostua loppua kohden. Kaikilta haastateltavilta kysyimme samat kysymykset, mutta haastattelujen edetessä huomasimme, miten kysymykset kannatti muotoilla. Lisäksi osa kysymyksistä meni päällekkäin, joten kaikkia kysymyksiä ei tarvinnut erikseen kysyä. Ryhmien avustajat eivät halunneet osallistua haastatteluihin.

Välittömästi haastattelujen jälkeen muutimme aineiston kirjalliseen muotoon eli litteroimme aineiston. Analysoimme aineiston myös nopeasti haastattelun jälkeen. Näin ollen vastaukset olivat tuoreessa muistissa ja se helpotti analyysin tekemistä. Teimme analyysin yhdessä, jotta tulos olisi objektiivinen. Analysoinnin jälkeen kirjasimme tulokset ylös raporttiin. Analysoinnin jälkeen poistimme nauhoitukset puhelimistamme, kuten sovimme ennen haastattelujen nauhoittamisen aloittamista.

Työntekijöiden haastatteluiden jälkeen sovimme lasten haastatteluiden aikatauluista. Samalla kun menimme tekemään lasten haastatteluita, otimme päiväkodilta mukaan palautetut kyselylomakkeet. Ensin toteutimme valokuvaustehtävän lasten kanssa, jonka jälkeen lapset saivat kertoa vapaasti ottamastaan valokuvasta. Mietimme kysymyksiä ennalta valmiiksi haastattelun tueksi. Suunnitelmana oli käydä kahtena peräkkäisenä päivänä päiväkodissa tekemässä lasten haastatteluita. Saimme ensimmäisenä päivänä tehtyä viiden lapsen kanssa valokuvauksen ja haastattelut. Kävimme tekemässä haastattelun yhden lapsen kanssa toisena päivänä.

Lasten haastattelut aloitimme valokuvaustehtävällä, jossa lapsi sai ottaa tabletilla kuvan sellaisesta paikasta, josta hän pitää päiväkodissa. Kuvan ottamisen jälkeen keskustelimme lapsen kanssa kuvasta ja kysyimme kysymyksiä liittyen kuvaan. Yhden lapsen haastattelussa kesti noin viisi minuuttia. Viiteen minuuttiin ei sisällynyt koko aika, koska emme ottaneet aikaa valokuvauksesta ja valokuvauskohteen valinnasta. Osalla kesti enemmän aikaa miettiä paikkaa, josta halusi ottaa kuvan. Pidimme haastattelut erillisessä huoneessa ja suljimme oven neljässä haastattelussa. Ensimmäisessä haastattelussa pidimme ovea auki, jolloin ajattelimme, että lapsi saa turvaa tutuista aikuisista ja lapsista, joiden äänet kuuluivat haastattelutilaan. Yhdessä haastattelussa oli ryhmän aikuinen mukana osan aikaa, muuten lapset olivat yksin meidän kanssamme.

Toteutimme valokuvauksen ja haastattelun iltapäivällä lasten kanssa. Osa lapsista oli ollut nukkumassa, joten he tulivat melkein suoraan päiväunilta toimimaan meidän kanssamme. Osa oli hieman unisia, mikä ehkä vaikutti siihen, mitä lapset vastasivat ja kuinka rohkeasti he puhuivat meille. Lasten haastatteluja emme nauhoittaneet, vaan teimme muistiinpanoja ja muistiinpanojen avulla teimme analyysin.

7.2 Analyysi

Analysoimme tutkimuksen aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Analyysissa aineistosta pyritään luomaan teoreettinen kokonaisuus. Analyysin ollessa aineistolähtöinen aikaisemmat havainnot tai tiedot tutkittavasta asiasta eivät ole tekemisissä analyysin lopputuloksen kanssa. Se, mitä aikaisempien tutkimusten ja teorioiden perusteella aiheesta tiedetään, jätetään analyysin ulkopuolelle, näin ollen tutkimuksesta saadaan teoreettinen ymmärrys. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 95-96.)

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä käsitteitä yhdistetään ja saadaan näin vastaus tutkimuskysymyksiin. Analyysi perustuu tulkintaan ja kokemusperäisestä aineistosta edetään teoreettisempaan näkemykseen ilmiöstä. Analyysissa muodostetaan käsitteiden avulla kuvaa tutkimuskohteesta. Tuloksissa esitetään luokittelun avulla muodostuneet käsitteet ja niiden sisällöt. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 112-113.)

Analyysi on kolmivaiheinen. Ensimmäisessä vaiheessa aineisto redusoidaan eli pelkistetään. Pelkistämässä analysoitavana aineistona toimii aukikirjoitettu haastatteluaineisto. Aineisto pelkistetään karsimalla tutkimukselle epäolennainen pois. Aineistosta kerätyt ilmaukset kirjataan taulukkoon "pelkistetty ilmaus" -käsitteen alle. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 108-110.)

Työntekijöiden aineisto muodostui neljästä litteroidusta haastattelusta, jotka olivat yhteensä 12 sivua. Haastatteluista yksi oli yli 16 minuuttia kestävä ja muut kolme olivat muutaman minuutin lyhyempiä. Keräsimme aineistosta pelkistetyt ilmaukset ja laitoimme ne taulukkoon, jonka jälkeen määritimme pelkistetyille ilmauksille alaluokat.

Toinen vaihe on klusterointi, eli ryhmittely. Ryhmittelyssä aineistosta etsityille ilmauksille etsitään samankaltaisuutta kuvaavia käsitteitä. Samaa tarkoittavat ilmaukset ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi ja nimetään luokkaa kuvaavalla käsitteellä. Ryhmittelyssä luodaan alustavia kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä. Klusterointi on osa seuraavaa vaihetta, eli abstrahointiprosessia. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 108-111.)

Kolmas vaihe on siis abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Abstrahoinnissa eli käsitteellistämässä erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto, jonka perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Abstrahoinnissa kielellisistä ilmauksista edetään teoreettisiin käsitteisiin sekä johtopäätöksiin. Klusteroinnissa luotuja alaluokkia yhdistellään abstrahoinnissa ja niistä muodostetaan yläluokkia sekä pääluokkia. Pääluokista luodaan edelleen yhdistäviä luokkia. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 108, 111-112.) Pelkistettyjen ilmausten sekä alaluokkien määrittämisen jälkeen klusteroimme aineistoa, eli yhdistelimme alaluokkia yläluokiksi tehden uuden taulukon näistä. Yläluokat yhdistimme pääluokiksi, ja osan myös yhdistäviksi luokiksi. Abstrahoinnin ja klusteroinnin johdosta aineisto pienentyi ja saimme mieles-

tämme luotua teoreettisia käsitteitä sekä johtopäätöksiä. Aineiston analysointia helpotti tiedonantajien samankaltaiset vastaukset.

Huoltajien kyselylomakkeet analysoimme käyttäen SPSS- ohjelmaa. Avoimet vastaukset analysoimme käyttäen samaa sisällönanalyysin mallia kuin lasten ja työntekijöiden tulosten analysoinnissa. Sekä lasten että huoltajien vastausten analysoinnissa jätimme pois pelkistämisen, sillä vastaukset olivat jo pelkistetyssä muodossa. Kokosimme vastaukset taulukoihin, joista ryhmittelimme ne klusteroimalla. Jätimme analyysin tähän vaiheeseen, sillä vastaukset olivat lyhyitä ja saimme jo riittävät tulokset klusteroinnin avulla.

8 Tulokset

Tässä luvussa esittelemme tutkimuksemme tulokset. Ensimmäisenä on työntekijöiden haastattelusta saadut tulokset. Työntekijöiden näkökulman jälkeen esitetään huoltajien kyselylomakkeista saadut tulokset ja viimeisenä esitetään lasten haastattelusta saadut tulokset.

Ajattelimme, että työntekijät osallistavat huoltajia sekä lapsia toiminnan suunnitteluun. Ajattelimme, että uuden valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman myötä toiminta päiväkodissa olisi muuttunut syksyn aikana. Lisäksi ajattelimme huoltajilla olevan jonkin verran osallistumismahdollisuuksia. Epäilimme huoltajien aktiivisuutta ja kiinnostusta osallistumiseen. Oletuksena meillä oli, että lapset otetaan toiminnan suunnitteluun mukaan päiväkodissa.

Tutkimuksen perusteella lasten osallisuus päiväkodin toiminnassa näkyi heidän mahdollisuuksiinsa valita leikkejä ja leikkitiloja. Huoltajien kyselylomakkeista selvisi, että heillä oli heidän mielestään erilaisia mahdollisuuksia osallistua toiminnan suunnitteluun päiväkodissa. Kyselyyn osallistuneet huoltajat ehdottivat myös oman toimintansa parantamiseen liittyviä ajatuksia ja toivat ilmi, miten päiväkodin työntekijät voisivat ottaa heidän mielipiteitään huomioon. Huoltajat ehdottivat esimerkiksi blogin käyttöä kodin ja päiväkodin tiedonkulun välineeksi. Työntekijöiden mielestä lasten ja huoltajien tunteminen oli tärkeää osallistumisen kannalta. Työntekijät kokivat avoimen ilmapiirin luovan luottamusta huoltajien ja työntekijöiden välille ja näin ollen helpottavan huoltajien mahdollisuuksia ideoiden ehdottamiseen. Päivittäisten vuorovaikutushetkien koettiin olevan työntekijöiden mielestä tärkein mahdollisuus sekä lapsille että huoltajille olla osallisena päiväkodin toiminnassa.

8.1 Työntekijöiden näkökulma

Työntekijöiden haastatteluista saimme selville, että työntekijöillä oli erilaisia keinoja saada selville huoltajien toiveita toiminnan suunnitteluun liittyen. Lapsilla oli myös mahdollista ilmaista itseään eri keinoilla. Työntekijöiden mielestä lasten ja huoltajien tunteminen oli tär-

keää osallistumisen kannalta. Vuorovaikutuksen koettiin olevan avain yhteistyölle ja työntekijät kokivat avoimen ilmapiirin luovan luottamusta huoltajien ja työntekijöiden välille.

Osallisuuden eri keinot	Lasten ja huoltajien tunteminen	Vuorovaikutus
Vaihtoehtojen kautta valinnanvapaus	Uskaltaa kertoa omia toiveita	Päivittäinen keskustelu huoltajien kanssa
Vanhempainillat, vasut	Havainnoin kautta tukeminen	Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö: vanhemmat mukaan luisteluun
Pienryhmätilanteet	Huoltajat tyytyväisiä	Kuunnellaan lapsia
Tulkin mahdollisuus: tunnekieli	Lapsiryhmän tunteminen: voi ehdottaa kiinnostuksen kohteita, esimerkkinä ninjarata	Herkkyys päivittäisessä toiminnassa: lasten ideoiden tunnistaminen, huomaaminen
Liikunnassa loppuleikki valinnainen		
Oma vaikuttavuus tehty näkyväksi: toivepilvet		

Taulukko 1: Työntekijöiden näkökulma osallistamisesta

Taulukossa on työntekijöiden haastatteluista esille nousseita ajatuksia. Sisällön analyysin kautta ryhmittelimme haastatteluista tulleita ilmauksia. Jaoin työntekijöiden ajatukset kolmen pääluokan alle, jotka nousivat esille ryhmittelyvaiheessa.

Haastatteluissa selvisi lapsilla olevan valinnanvapaus vaihtoehtojen kautta. Esimerkiksi päivittäisessä toiminnassa lapsilla oli mahdollisuus päättää omasta tekemisestään ja työntekijät saattoivat antaa esimerkiksi kaksi vaihtoehtoa, joista lapsi sai valita haluamansa.

”... arkijutuissa saa osallistuessaan valita itse että mitä tekee, ottaako pelin, värittämisen, piirtämisen, leikin jonnekin...”, ”... päivittäin tätä pienimuotoisempaa tai tällästä justiin tätä et saa valita itse sitä mitä tekevät vaikka lepo hetken jälkeen ja...” (Työntekijöiden haastattelut.)

Liikuntatuokioissa loppuleikki oli usein lasten valitsema, jonka he olivat äänestäneet. Äänestys oli myös yksi keino oman mielipiteen ilmaisemiseen. Työntekijät kokivat, että pienryhmätilanteissa he pystyivät huomioimaan lapsia yksilöllisemmin ja aremmatkin lapset saivat äänensä kuuluviin ja työntekijät saivat heidänkin mielipiteitään selville.

Lasten oma vaikuttaminen oli päiväkodissa tehty näkyväksi toivepilvien muodossa. Toivepilvien ideana oli, että jokainen lapsi sai kertoa, mitä haluaa tulevana vuonna tehdä päiväkodissa. Tekeminen kirjoitettiin pilven muotoiselle lapulle, joka kiinnitettiin seinälle. Kun toive oli toteutunut, pilvi otettiin pois. Tätä kautta lapset näkivät oman toiveensa toteutuneen.

Haastattelujen perusteella keskeinen keino huoltajien toiveiden kuulemiseen olivat päivittäiset keskustelut, joissa huoltajilla oli mahdollisuus kertoa tai ehdottaa omia ideoita toimintaan. Päivittäisten keskustelujen avulla huoltajilla oli matalampi kynnys kertoa työntekijöille ehdotuksia, kuin esimerkiksi vanhempainilloissa. Myös varhaiskasvatuskeskustelut olivat huoltajille hyvä keino saada omia mielipiteitään tuoduksi julki. Päiväkodissa huolehdittiin myös sellaisten huoltajien mielipiteen selvittämisestä, joiden äidinkieli ei ole suomi. Vanhempainilloissa ja vasukeskusteluissa oli tulkin mahdollisuus, jolloin huoltajat pystyivät ilmaisemaan itseään omalla tunnekielellään.

Työntekijät pitivät lasten sekä huoltajien tuntemista tärkeänä. Työntekijöiden tuntiessa huoltajat paremmin, huoltajat uskalsivat esittää rohkeammin toiveitaan toimintaan liittyen.

”..mitä paremmin niihin niinku vanhempiin tutustuu ja mitä enemmän niihin on sillai vuorovaikutuksessa ja ni sen enemmän sitte mitä lähemmäs sä niit pääset ni neki sitte niinku avautuu ja kertoo enemmän ja halua ja sanoo..” (Työntekijöiden haastattelut.)

Päivittäisen kommunikoinnin sekä vasukeskustelujen ansiosta huoltajat pystyivät esittämään myös omaan lapseensa liittyviä toiveita. Työntekijät kertoivat, ettei huoltajilta juurikaan tullut ehdotuksia koko ryhmän toimintaan liittyen, mutta he olivat yleisesti kiitollisia sekä tyytyväisiä päiväkodin toimintaan.

Havainnoinnin kautta myös arempia lapsia pystyttiin tukemaan ja heidän mielipiteensä saatiin selville. Havainnoinnin avulla lapsia pystyttiin ottamaan mukaan toimintaan ja heitä pystyttiin osallistamaan yksilöllisesti. Työntekijät kertoivat havainnoineensa lapsia alkusyksyn aikana, jonka jälkeen he osasivat ottaa lapset paremmin huomioon ja tukea heitä osallistumaan ryhmän toimintaan. Lapsiryhmän tuntemisen kautta työntekijät pystyivät myös ehdottamaan lapsille heidän mielenkiintoaan vastaavaa toimintaa. Esimerkiksi päiväkodissa oli toteutettu lasten toivoma ninjajumpparata liikuntatunnilla sekä isänpäivätapahtumassa.

Työntekijöiden herkkyys lasten kuuntelemiseen auttoi lapsilähtöisen ja lasten mielenkiintoa vastaavan toiminnan suunnittelussa.

”...no lapsilta kysytään mielipiteitä ja kuunnellaan lapsia.. ehkä sellane hyvä avain on hyvä sellane vuorovaikutus mikä sitte kuunnellaan lapsia ja herkistytään ikään ku että mitä kukaki lapsi haluaa ja tarvitsee..”(Työntekijöiden haastattelut.)

Kirjastosta lainattiin lasten senhetkisen mielenkiinnonkohteiden mukaisia aiheita vastaavia kirjoja. Aiheet otettiin myös huomioon päivittäisissä leikeissä ja niitä mahdollistettiin esimerkiksi tuomalla käyttöön prinsessamekkoja toiveiden mukaan.

Päiväkodissa oli avoin ilmapiiri ja huoltajat pystyivät halutessaan mennä seuraamaan tai osallistumaan toimintaan. Huoltajat olivat esimerkiksi lähteneet mukaan luistelemaan ryhmän kanssa. Työntekijät myös kertoivat, että huoltajia saatettiin pyytää avuksi retkille tarvittaessa. Päiväkodissa toimi vapaaehtoinen vanhempaintoimikunta, joka järjesti tapahtumia ja rahoitusta erilaisille retkille. Huoltajilta oli myös noussut ehdotuksia retkikohteista, joihin mahdollisuuksien mukaan ryhmät osallistuivat.

”...meil on aina tääl on avoimet ovet et meillehän saa vanhemmat tänne tulla millon vaan katsomaan toimintaa siinä on mahdollista sitten.. myöskin omia ideoita tuoda esille... et tää on niinku ihan avointa...” (Työntekijöiden haastattelut.)

Kaiken kaikkiaan työntekijöiden mukaan huoltajat olivat pääasiassa mukana toiminnassa ja tyytyväisiä päiväkodin toimintaan. Heidän mukaansa päivittäiset keskustelut sekä lasten että aikuisten kanssa olivat tärkein osallistumisen mahdollisuus. Työntekijät kokivat, että päiväkodissa osallistamista tapahtuu lasten kanssa lähes päivittäin pienillä tavoilla. Huoltajien osallistuminen oli vaihtelevaa, mutta myös heillä koettiin olevan osallistumismahdollisuuksia päivittäin keskustelujen muodossa.

8.2 Huoltajien näkökulma

Huoltajien kyselylomakkeista selvisi, että heillä on erilaisia mahdollisuuksia osallistua toiminnan suunnitteluun. Huoltajilla oli myös omaan toimintaansa liittyviä parannusehdotuksia, joiden avulla he voisivat olla itse aktiivisempia. He myös toivat ilmi, mitä he toivovat henkilökunnan ottavan huomioon.

Osallistumismahdollisuudet	Huoltajien oma toiminta	Henkilökunnan toiminta
Vanhempainiltoihin osallistuminen	Toiveista avoimesti kertominen	Ideoiden kysyminen ja toteuttaminen
Vasukeskustelut	Facebook-ryhmä	Puhuminen ja kuunteleminen
Vanhempainillan ajankohta, vanhempainilta syksyn alussa	Ideoiden jakaminen	Huoltajien sekä lasten toiveiden huomiointi, toteutuu jo
	Blogi	Vasujen ajankohdat

Taulukko 2: Huoltajien näkökulmia osallisuudesta

Taulukossa kaksi on luokiteltuna huoltajien kyselylomakkeista saadut tulokset. Saimme kyselyistä pelkistettyä kolme pääluokkaa, joiden alle ryhmittelimme saadut alaluokat. Saimme pääluokat analysoimalla sisällönanalyysillä huoltajien kyselylomakkeissa olleet avoimet vastaukset. Yhdistelimme samankaltaisia vastauksia samoiksi luokiksi, jonka jälkeen jaottelimme ne taulukkoon ja ryhmittelimme pääluokkiin sekä alaluokkiin.

Huoltajat esittivät kyselylomakkeissa omaa osallistumistaan päiväkodin toimintaan, ja sitä, minkälaisia mahdollisuuksia he kokevat heillä olevan toiminnan suunnitteluun vaikuttamiseen. Huoltajat myös mainitsivat ideoita, miten henkilökunta voisi parantaa heidän osallistumismahdollisuuksiaan. He toivoivat, että työntekijät ottaisivat heidän toiveitaan sekä ideoitaan huomioon ja että työntekijät normaalisti kuuntelisivat ja puhuisivat heidän kanssaan, jolloin ideoita voitaisiin vaihtaa. Huoltajat myös ehdottivat, miten voisivat itse olla aktiivisempia osallistumaan. Yksi vastaaja esimerkiksi ehdotti, että blogi voisi olla hyvä tiedonkulun väline kodin ja päiväkodin välillä.

Vastausten perusteella huoltajat kuitenkin vaikuttivat olevan hyvin tyytyväisiä päiväkodin työntekijöiden toimintaan ja luottavan heihin ammattilaisina. Huoltajat eivät esimerkiksi kokeneet tarpeelliseksi osallistua liikuntatuokioiden suunnitteluun, sillä he tunsivat, että päiväkodin työntekijät ovat ammattilaisia ja luottivat heihin. Osa huoltajista ei kokenut toimintaan osallistumisen olevan juurikaan tarpeellista.

	Lukumäärä	Prosentti
En	4	66,7
Kyllä	2	33,3
Yhteensä	6	100,0

Kuvio 1: Huoltajien osallisuus

Kuviosta nähdään, että enemmistö vastaajista oli sitä mieltä, että he eivät olleet osallistuneet toiminnan suunnitteluun. Kaksi kuitenkin vastasi osallistuneensa esimerkiksi vanhempainilloissa ja varhaiskasvatuskeskusteluissa.

Huoltajat kertoivat avoimissa kysymyksissä, että vanhempainillat ovat hyviä mahdollisuuksia osallistua toiminnan suunnitteluun. Kuitenkin he kokivat vanhempainillan ajankohdan rajoittavan mahdollisuuksia. Osa koki, että vanhempainilta oli liian aikaisin syksyllä, eikä silloin osannut kertoa vielä toiveita toimintaan liittyen. Vanhempainillan kellonajan muuttamista toivottiin, jotta huoltajat voisivat osallistua siihen paremmin. Varhaiskasvatuskeskusteluissa

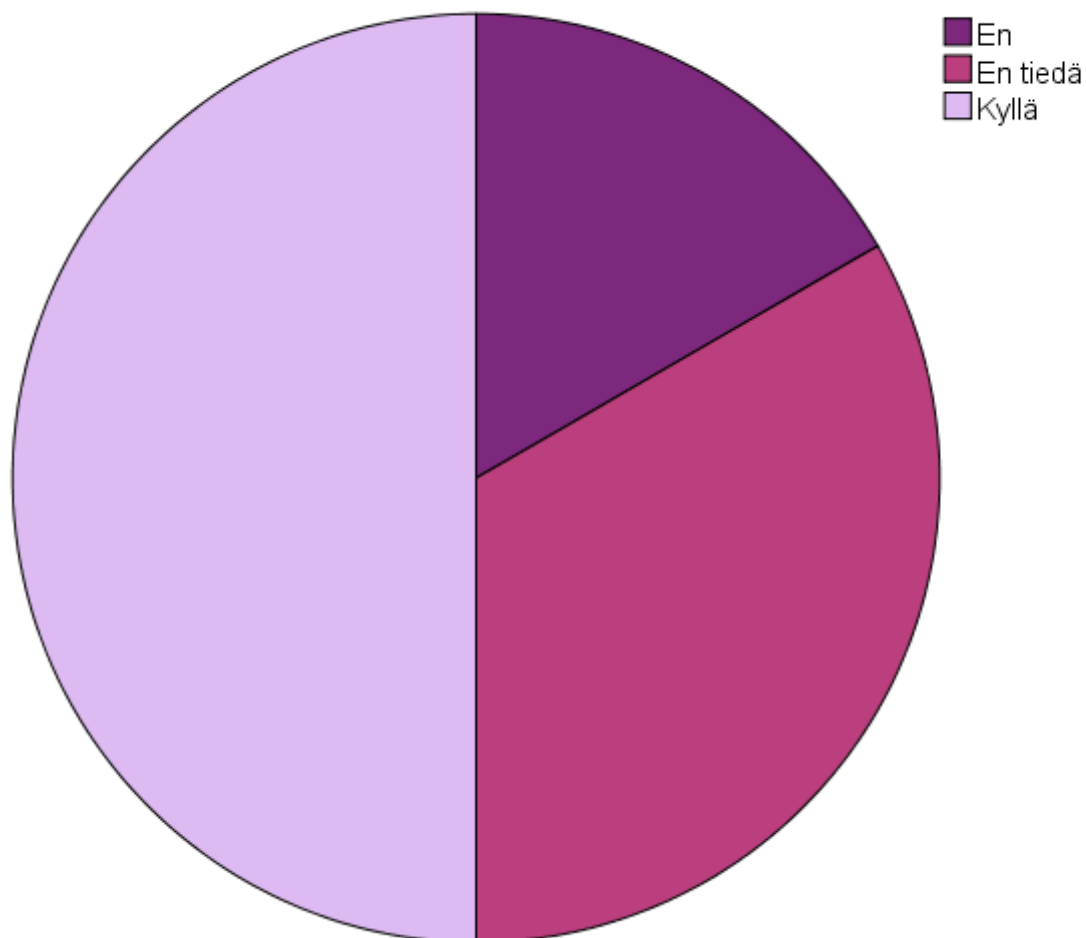
huoltajat pääsivät kertomaan toiveita sekä ideoita omasta lapsesta tai ryhmästä. Varhaiskasvatuskeskusteluissa huoltajat pystyivät tuomaan esille toiveitaan liittyen juuri oman lapsensa ja myös ryhmäkohtaisia toiveita.

	Lukumäärä	Prosentti
kuukausittain	3	50,0
puolen vuoden välein	1	16,7
vuosittain	2	33,3
Yhteensä	6	100,0

Kuvio 2: Toiminnan suunnitteluun osallistuminen

Kyselylomakkeessa kysyttiin, kuinka usein huoltajat kokivat pystyvänsä osallistumaan ryhmän toiminnan suunnitteluun. Kukaan ei vastanneista ei kokenut pystyvänsä osallistumaan viikoittain. Kolme huoltajaa vastasi, että he pystyivät osallistumaan kuukausittain. Kaksi huoltajista koki, että heillä on mahdollisuus ryhmän toiminnan suunnitteluun osallistumiseen vuosittain. Lisäksi yksi vastasi, että voi osallistua puolen vuoden välein. Puolet vastaajista vastasivat kuitenkin olevansa tyytyväisiä osallistumismahdollisuuksiinsa.

Huoltajat ehdottivat, että voisivat jakaa ideoita päiväkodin työntekijöiden kanssa. Toiminnassa oli facebook-ryhmä, johon liittymällä voisi parantaa omia osallistumismahdollisuuksiaan. He myös voisivat kertoa toiveistaan avoimesti.

Kuvio 3: Huoltajien halukkuus osallistua toiminnan suunnitteluun

Kuviosta kolme nähdään, että puolet kyselyyn osallistuneista huoltajista vastasi haluavansa osallistua toiminnan suunnitteluun. Yksi vastaaja ei halunnut osallistua ja kaksi vastanneista ei osannut sanoa halukkuudestaan.

	Lukumäärä	Prosentti
En	2	33,3
En tiedä	3	50,0
Yhteensä	5	83,3

Kuvio 4: Liikuntatuokioiden suunnitteluun osallistuminen

Kuvion neljä mukaan kaksi huoltajista vastasi, että ei halua osallistua päiväkodin liikuntatuokioiden suunnitteluun. Kukaan huoltajista ei vastannut haluavansa osallistua tuokioiden

suunnitteluun. Kolme vastanneista ei osannut sanoa, halusivatko he osallistua. Yksi huoltajista ehdotti, että liikuntatuokioiden suunnittelussa osallistettaisiin mieluummin lapsia.

Huoltajien mukaan henkilökunta voisi parantaa heidän osallistumismahdollisuuksiaan esimerkiksi blogin avulla. Henkilökunta voisi myös tiedottaa enemmän toiminnasta, sen suunnittelusta sekä kysellä ideoita ja ehdotuksia. Kuitenkin huoltajien mielestä päiväkodin työntekijät ovat ottaneet huomioon huoltajia. Esimerkiksi he kokivat nyt jo päiväkodissa, että varhaiskasvatuskeskustelut voidaan pitää huoltajille sopivaan aikaan. Huoltajat toivoivat henkilökunnan toteuttavan huoltajien toiveita mahdollisuuksien mukaan ja jos lapset haluavat. Henkilökunta otti heidän toiveitaan huomioon kuten ennenkin, keskustelemalla ja kuuntelemalla.

8.3 Lasten näkökulma

Lasten haastatteluissa tuli ilmi, että lapset leikkivät mielellään lempipaikoissaan päiväkodissa. He saavat usein itse päättää, milloin menevät kyseiseen paikkaan leikkimään. Kuitenkin joskus aikuiset ohjaavat toimintaa, jolloin mennään aikuisten ohjeiden mukaan.

Saimme lasten haastattelusta selville, että he kokevat pystyvänsä vaikuttamaan oman päivän kuluun esimerkiksi valitsemalla paikan, missä leikkivät. He myös saavat itse päättää, mitä leikkivät vai halusivatko mieluummin esimerkiksi askarrella tai tehdä muita pöytähommia. Lasten haastatteluissa annetut vastaukset olivat jo hyvin pelkistetyissä muodoissa, osittain myös siitä syystä, että olimme kirjoittaneet ne ylös nauhoittamisen sijaan. Teimme vastauksille kuitenkin sisällönanalyysin samalla mallilla kuin työntekijöiden sekä huoltajien avoimille vastauksille. Saimme vastaksista kolme pääluokkaa, joiden alle ryhmittelimme pelkistetyt vastaukset taulukkoon.

Valinnanvapaus	Aikuisten ohjaus	Suosikkipaikka
Saa itse valita milloin, mitä ja missä leikkii tai pöytähommat	Aikuisilta kysytään lupaa leikkiä paikassa	Saa aina mennä, paitsi poikkeustilanteissa
Saa mennä paikkaan x leikkimään milloin haluaa	Aikuiset ohjaavat leikkejä välillä	
Leikki toisten lasten kanssa	Jos lapset leikkivät keskenään, aikuiset vahtivat	
Lapset ovat kysyneet aikuiselta lupaa leikkiä tilassa	Aikuisten pyynnöt, esim. siivous	

Taulukko 3: Lasten mielipiteet osallisuudesta

Lapset kertoivat, että he saavat itse valita, milloin, mitä ja missä leikkivät. Lapsilla oli mahdollisuus valita myös pöytähommia tehtäväksi, esimerkiksi askartelu tai piirtäminen. He leik-

kivät mielellään muiden lasten kanssa. Lapset kertoivat kysyneensä aikuiselta lupaa mennä leikkimään valitsemaansa paikkaan. Lasten mukaan joskus aikuiset antoivat luvan ja joskus eivät. Joskus aikuiset päättivät, mitä lapset leikkivät kyseisessä paikassa. Yhden lapsen mukaan hänen lempipaikkaansa sai mennä koska haluaa, eikä siihen tarvinnut kysyä aikuiselta lupaa.

Lasten haastatteluissa jokainen lapsi kertoi oman suosikkipaikkansa päiväkodissa. Suosikkipaikkoja oli esimerkiksi liikuntasali, pikkuleikkihuone sekä nukkarit. Myös pihalla oli kiva leikkiä yhden lapsen mielestä. Lasten mukaan suosikkipaikkoihin sai aina mennä leikkimään, paitsi poikkeustilanteissa, esimerkiksi päiväuniaikaan tai aamupiirin aikaan nukkarissa ei voinut leikkiä.

Lasten mukaan aikuiset välillä ohjasivat toimintaa ja välillä lapset saivat itse päättää leikkimistä. Jos lapset leikkivät keskenään muiden lasten kanssa, aikuiset vahtivat. Aikuisilta saattoi myös tulla pyyntöjä lapsille. Esimerkiksi aikuiset saattoivat pyytää joitakin lapsia siivoamaan leikkitalan. Eräs lapsi kertoi aikuisten pyytäneen tiettyä pöytäryhmää siivoamaan. Jumpassa aikuiset usein vetivät toiminnan, mutta jumppasaliin oli mahdollista päästä leikkimään myös omia leikkejä.

Lasten osallisuus päiväkodin toiminnassa näkyi heidän mahdollisuuksinaan valita leikkejä ja leikkitaloja. Lasten haastatteluiden perusteella lapset saivat osallistua päiväkodissa oman päivänsä kulkuun. Esimerkiksi leikkivalintojen kautta he pystyivät olemaan osallisena päiväkodin toiminnassa. Lapset kokivat, että heille annettiin mahdollisuuksia toteuttaa heille mieluista toimintaa.

9 Tutkimuksen luotettavuus ja eettiset kysymykset

Tutkimuksen eettisessä arvioinnissa sekä luotettavuuden arvioinnissa olemme käyttäneet apuna Tuomen ja Sarajärven teosta Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (2013). Otimme myös raportoinnissa sekä tiedonkeruun menetelmissä huomioon teoksessa esitetyt luotettavuuden ja eettisen arvioinnin seikat ja pyrimme tekemään tutkimuksesta tieteellistä käytäntöä noudattavan sekä eettisesti kestävän.

Kaikissa tutkimuksissa pyritään arvioimaan niiden luotettavuutta. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa tutkimuksen vaiheiden tarkka selittäminen. Aineiston tuottamisen olosuhteet tulee kertoa totuudenmukaisesti ja selkeästi. Havainnointi- ja haastattelututkimuksissa kerrotaan haastatteluihin käytetty aika sekä olosuhteista ja paikoista, joissa haastattelu toteutettiin. Lisäksi mahdolliset häiriötekijät ja virhetulkinnat sekä haastattelijan oma itsearviointi tilanteesta kerrotaan. (Hirsjärvi ym. 2009, 222.) Otimme huomioon eri kohde-ryhmät ja muutimme omia toimintatapojamme kohteisiin sopiviksi. Olemme myös ottaneet

huomioon tutkimusmenetelmät ja valitsimme kohderyhmiin sopivat. Raportoinnissa selitimme tarkasti sekä yksityiskohtaisesti tutkimuksen kaikki vaiheet ja kiinnitimme huomiota siihen, että tutkittavien henkilöllisyys ei paljastu. Pyrimme siihen, että tutkimustilanteet olivat luonnollisia ja mieluisia tutkittaville.

Haastattelun luotettavuutta saattaa heikentää haastateltavan taipumus sosiaalisesti suotaviin vastauksiin. Tuloksia tulkitessa tulee ottaa myös huomioon se, että haastattelutilanteessa haastateltavat saattavat puhua eri tavalla, kuin toisenlaisessa tilanteessa. (Hirsjärvi ym. 2009, 207.) Otimme tämän näkökulman huomioon jo haastattelun aikana, mutta myös tulosten arvioinnissa ja pohdinnassa. Pyrimme esittämään kysymykset siten, ettei väärinymmärryksiä pääse syntymään. Haastattelutilanteessa pyrimme olemaan ajattelematta omia ennakkokäsityksiä tai -oletuksia aiheeseen liittyen. Pyrimme pitämään pois mielestä edellisten haastateltavien vastaukset, jotta emme ohjailisi kysymyksiä tiettyyn suuntaan.

Lasten haastattelemisen oli mielestämme melko vaikeaa, koska emme tunteneet lapsia en-tuudestaan ja osa lapsista ehkä vierasti meitä. Lapset vastailivat hyvin lyhyesti ja usein yhdellä sanalla. Jouduimme myös antamaan esimerkkejä vaihtoehtoista ja hieman johdattelemaan kysymysten avulla keskustelua. Pidimme haastattelut iltapäivällä, jolloin lapset heräsivät päiväunilta. Osa lapsista tuli suoraan herättyään haastatteluamme, joten he olivat ehkä hieman unisia.

Muutama lapsi kertoi suosikkipaikakseen sen paikan, jossa oli ollut leikkimässä ennen haastattelua. Yksi lapsista halusi ottaa kuvan haastattelutilasta näkyvästä ulkona olevasta liukumäestä. Mietimme, että haastattelutila saattoi vaikuttaa lasten kuvauskohteisiin. Myös se, mitä lapsi oli tekemässä ennen haastattelua, saattoi vaikuttaa vastauksiin haastattelussa. Yksi lapsi myös olisi halunnut valita lempipaikakseen nukkarin, mutta sinne ei haastatteluhetkellä voinut mennä toisten lasten vielä nukkuessa, joten hän valitsi sen sijaan pikkukeittiön. Valinta muuttui, vaikka ehdotimme että voimme ottaa kuvan nukkarin ovesta, jolloin lapsi olisi voinut kertoa myös nukkarista.

Pyrimme tekemään kyselylomakkeesta sellaisen, ettei väärinymmärryksille jää tilaa. Kyselylomakkeessa kysymyksiä ei voi selittää auki enempää, joten on mahdollista, että vastaajat ymmärtävät niitä eri tavoin. Olimme kysyneet omalta ohjaajaltamme mahdollisia korjausehdotuksia kyselylomakkeeseen sekä huoltajille annettavaan saatekirjeeseen. Annoimme nämä luettavaksi myös päiväkodin yhteistyökumppanille ja kysyimme heiltä mahdollisia korjausehdotuksia. Pyrimme siihen, että kyselylomake sekä huoltajien saatekirje olivat selkeitä luettavia. Testasimme myös kyselylomakkeen toimivuutta opiskelutovereillamme ja he saivat ehdottaa, mikäli löysivät jotakin korjattavaa. Testaamisen avulla pystyimme saamaan selville, oliko kyselylomake selkeä ja helppo täyttää.

Kyselomakkeeseen vastasi kuusi huoltajaa. Alkuperäinen tavoite oli, että lasten molemmat huoltajat olisivat vastanneet kyselyyn. Kyselylomakkeita jaettiin kuitenkin vain yksi yhteen perheeseen. Lisäksi yksi jaetuista kyselylomakkeista oli virheellinen. Kyselylomakkeesta puuttui koko toinen puoli, ja näin ollen saimme yhteensä viisi ja puoli vastausta. Otimme kuitenkin vastatun osan huomioon lomakkeesta, sillä tutkimusjoukon ollessa muutenkin pieni halusimme ottaa tämän lomakkeen myös mukaan tuloksiin.

Tutkimuksen eettisyyttä pohtiessa tulee arvioida, onko tutkimuksen toteuttamisessa noudatettu hyvää tieteellistä käytäntöä. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu, että tutkijat ovat noudattaneet rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tulosten esittämisessä sekä arvioinnissa. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 132.) Olemme pyrkineet tutkimuksessa toteuttamaan hyvää tieteellistä käytäntöä sekä yleisiä sosiaalialan eettisiä periaatteita. Analysoimme tutkimuksen tulokset tarkasti ja huolellisesti sisällönanalyysin mallilla. Tässä tutkimuksessa tutkijoita ollessa kaksi olemme mielestämme saaneet tulosten esittämiseen sekä koko tutkimukseen objektiivisen näkökulman. Tämä myös lisää tutkimuksen luotettavuutta.

Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu lisäksi se, että tutkijoiden tiedonhankinta sekä tutkimus- ja arviointimenetelmät ovat tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä. Tutkimuksen suunnittelun, toteutuksen ja raportoinnin tulee olla yksityiskohtaisesti sekä tieteellisen tiedon vaatimusten mukaista. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 132-133.) Pohdimme tarkkaan tiedonhankintamenetelmiä ennen tutkimuksen toteuttamista. Koska hankimme tietoa kolmelta eri ryhmältä, tiedonhankintamenetelmien tuli myös olla erilaiset eri kohderyhmille. Lisäksi kohderyhmät olivat myös eri kokoisia, joten tämänkin vuoksi pohdimme menetelmien toimivuutta eri ryhmillä. Olemme raportoineet tutkimuksen vaihe vaiheelta tarkasti ja yksityiskohtaisesti. Koko tutkimusprosessin ajan olemme pohtineet omien toimintatapojemme eettisyyttä ja pyrkineet toteuttamaan tutkimuksen tieteellisten vaatimusten mukaisesti. Tutkimuksen aineistona käytetyt haastattelut, kyselylomakkeet sekä lasten valokuvat hävitimme heti tulosten analysoinnin jälkeen, eikä osallistujien henkilöllisyyttä voi saada tutkimusprosessin yksityiskohtaisesta kuvaamisesta huolimatta selville.

Mietimme huoltajille annettujen kyselylomakkeiden palautusta ja päädyimme palautuslaatikkoon. Veimme kyselylomakkeille palautuslaatikon päiväkodin ryhmän eteiseen. Huoltajat pystyivät palauttamaan kyselylomakkeen omassa rauhassa ilman, että päiväkodin työntekijät tai me tutkijat saimme selville, kuka oli palauttanut ja mikä vastaus oli kenenkin. Palautuslaatikon avulla koimme, että myös vastaaminen olisi matalakynnyksisempää, sillä huoltajien henkilöllisyys ei voi paljastua. Halusimme antaa tutkittaville anonymiteetin ja tämä palautusmahdollisuus mahdollisti sen.

10 Pohdinta

Lasten osallisuus päiväkodin toiminnassa näkyi heidän mahdollisuutenaan valita leikkejä ja leikkipaikkoja. Huoltajilla oli erilaisia mahdollisuuksia toiminnan suunnitteluun osallistumiseen. Huoltajat itse pitivät merkittävimpänä mahdollisuutenaan vanhempainiltoihin sekä lapsensa vasuihin osallistumisen. Huoltajat ehdottivat myös, miten itse voisivat olla aktiivisempia ja miten päiväkodin työntekijät voisivat ottaa heidän mielipiteitään huomioon. Työntekijät olivat sitä mieltä, että lasten ja huoltajien tunteminen oli tärkeää ja he kokivat, että vuorovaikutus ja päivittäinen keskustelu sekä huoltajien että lasten kanssa on tärkein osallistumisen mahdollisuus. Päiväkodissa oli avoin ilmapiiri, ja huoltajia otettiin mukaan esimerkiksi retkille. Työntekijät kokivat, että avoimen ilmapiirin ansiosta huoltajien ja työntekijöiden välillä oli luottamuksellinen suhde, ja näin ollen huoltajat uskalsivat tuoda omia ideoitaan ja ehdotuksiaan esille.

Mielestämme tutkimustulokset vastaavat odotuksiamme. Ajattelimme, että päiväkodissa osallisuutta toteutettaisiin uuden vasun periaatteiden mukaan. Aiemman kokemuksemme perusteella Vantaan päiväkodeissa osallisuus on ollut aikaisemminkin esillä ja tärkeässä roolissa päiväkotien arjessa. Lasten mahdollisuus valita leikkejä ja leikkitiloja, sekä liikkua suhteellisen vapaasti päiväkodissa eri tiloissa osoittaa, että lasten mielipiteillä on väliä ja heitä kannustetaan päättämään omasta toiminnastaan. Meille jäi kuva siitä, että lapsilla on mahdollisuus osallistua itseään koskeviin päätöksiin.

Pohdimme myös sitä, että uusi varhaiskasvatussuunnitelma on ollut käytössä elokuusta 2017 lähtien, joten onko tässä ajassa ehtinyt tulla muutoksia toimintaan. Idea tästä aiheesta nousi päiväkodista, joten halusimme nähdä onko muutosta näkyvissä. Päätimme kuitenkin lähteä tutkimaan asiaa, jolloin saisimme ainakin vastauksen siihen, tapahtuuko osallistamista päiväkodissa.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että työntekijät eivät kuitenkaan huomattavasti ole muuttaneet toimintaansa, vaikka uusi vasu onkin tullut voimaan. He itse pohtivat, että osallisuutta on jo tapahtunut ennen vasun voimaantuloakin. Me emme saaneet tuloksien kautta irti mitään suurempaa muutosta osallistamisesta, vaan pikemminkin osallistamista on ollut aiemminkin. Mielestämme oli kuitenkin mielenkiintoista tutkia tätä asiaa myös osallistettavien, eli lasten ja huoltajien näkökulmasta.

Olimme huoltajien kyselylomakkeessa selittäneet, mitä toiminnan suunnitteluun osallistuminen tarkoittaa. Pohdimme kuitenkin, onko meillä sittenkään samanlainen näkemys asiasta. Ajattelimme, että perinteiset keskustelut haku- ja tuontitilanteissa huoltajien ja päiväkodin työntekijöiden kanssa ovat toiminnan suunnitteluun osallistumista, sillä tällä tavoin voidaan esittää ideoita ja mielipiteitä. Myös päiväkodin työntekijät kertoivat ajattelevansa keskuste-

lujen huoltajien kanssa olevan osallistumismahdollisuus. He kuitenkin myös pohtivat, ajattelevatko huoltajat asiaa samalla tavalla. Huoltajat eivät maininneet kyselylomakkeissa päivittäistä keskustelua osallistamisen keinona, joten ehkä he eivät koe sitä osallisuuden muotona.

Kuitenkin mielestämme opinnäytetyön tärkeimpänä tuloksena voidaan pitää sitä, että kaikkien tutkittujen henkilöiden mukaan osallisuutta päiväkodissa tapahtuu, mikä on myös valtakunnallisen vasun myötä tavoite. Lisäksi, vaikka huoltajat olivatkin eri mieltä siitä, kuinka usein pystyvät osallistumaan toiminnan suunnitteluun, he kaikki olivat tyytyväisiä tämän hetken mahdollisuuksiinsa. Mielestämme tärkeä tulos on, että huoltajat pitivät päiväkodin henkilökuntaa ammattitaitoisena ja luottivat heidän toimintaansa. Myös työntekijät kertoivat huoltajilta tulevan enimmäkseen positiivista palautetta.

Opinnäytetyön alussa keskustelimme päiväkodin kanssa tutkimusjoukon suuruudesta. Tarkoituksena oli ottaa seitsemän lasta samasta ryhmästä, heidän huoltajansa sekä ryhmän neljä työntekijää. Kuitenkin lopullisesti otimme tutkimukseen seitsemän viisivuotiasta, kahdesta eri ryhmästä. Tutkimusluvan sai kuusi lasta, joten tutkimukseen osallistui kuusi lasta ja heidän huoltajansa. Myös päiväkodin työntekijät olivat kahdesta ryhmästä. Jälkikäteen mietimme, että olisimme voineet laajentaa tutkimusjoukkoa. Otimme kuitenkin kahdesta ryhmästä lapsia mukaan tutkimukseen, joten alkuperäinen suunnitelma ei toteutunut. Tutkimuksen toteuttamisen jälkeen pohdimme sitä, että olisimme voineet ottaa tutkimukseen enemmän viisivuotiaita mukaan. Kahdessa ryhmässä viisivuotiaita olisi ollut enemmän kuin seitsemän. Suuremmalla tutkimusjoukolla olisimme saaneet vielä enemmän huoltajien ja lasten omaa ääntä kuuluviin, ja näin ollen olisimme saaneet myös hieman yleistettävimpiä tuloksia.

Koemme kuitenkin, että päiväkotit voi hyödyntää saamiamme tuloksia. Huoltajilta tuli ideoita, miten työntekijät voisivat ottaa heidän mielipiteitään vielä enemmän huomioon, ja miten he itse voisivat olla aktiivisempia. Esimerkiksi ehdotus blogista tiedonkulun välineenä voisi olla toteutettava idea. Monissa päiväkodeissa blogi on jo käytössä. Blogin avulla myös lasten osallisuutta voitaisiin lisätä, kun lapset voisivat esimerkiksi itse kertoa, mitä haluavat julkaista blogiin, ja he voisivat ottaa myös itse valokuvia blogiin. Blogin avulla myös aiemmin teoriaosuudessa mainittu pedagoginen dokumentointi tulisi hyvin esille.

Alun perin tutkimuksen oli tarkoitus keskittyä erityisesti liikuntaan varhaiskasvatuksessa. Liikunta on viisivuotiaille lapsille mielekästä ja he ovat aktiivisia liikkujia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisun mukaan fyysinen aktiivisuus on lapsen kehityksen ja kasvun sekä oppimisen kannalta tärkeää. Kuitenkin opetusministeriön julkaisussa kerrottiin, että suositeltu liikuntamäärä kolme tuntia päivässä ei toteudu päiväkodeissa. Olemme myös itse aktiivisia liikkujia ja meillä on urheiluharrastusta, joten meistä olisi ollut mielenkiintoista tutkia tarkemmin lasten liikunnan toteutumista ja sen luomia osallisuusmahdollisuuksia. Tästä syystä

sekä kyselylomakkeissa, että työntekijöiden haastatteluissa kysyimme erityisesti liikuntaan liittyviä kysymyksiä, mutta vastaukset eivät juurikaan tulleet ilmi niin merkittävänä, että niitä voitaisiin pitää tutkimuksen keskeisenä tuloksena.

Lasten fyysinen aktiivisuus ja liikunta myös tukevat osallisuutta, kun lapsi saa tehdä ja kokea vapaasti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisussa kerrottiin, että nykyään päiväkodeissa ei juurikaan kannusteta liikkumaan aktiivisesti ja ohjattua liikuntaa on alle kerran viikossa. Omassa tutkimuksessamme tuli ilmi, että päiväkodin työntekijät ohjaavat lapsille liikuntaa, ja loppuleikki on usein valinnainen. Lapset kuitenkin myös kertoivat, että välillä he saivat mennä vapaasti jumppasaliin leikkimään ja liikkumaan. Olisi ollut mielenkiintoista saada selville liikunnan tilasta päiväkodissa vielä lisää. Huoltajien vastausten mukaan heidän eivät juurikaan kuitenkaan olleet kiinnostuneita esimerkiksi liikuntatuokioiden sisällöistä, vaan luottivat henkilökunnan ammattitaitoon.

Aikaisemmin viitekehyksessä esittelimme, että myös Päivi Virkki on tutkinut lasten osallisuutta. Hän tutki lasten sekä päiväkotien työntekijöiden näkemyksiä osallisuudesta Lappeenrannassa. Lasten tutkimuksessa menetelmänä toimi avoin haastattelu, johon osallistui yhdeksän lasta, kuusi tyttöä sekä kolme poikaa. Toisena aineistona olivat pienet kertomukset, joihin osallistui 15 lasta, joista oli seitsemän tyttöä ja kahdeksan poikaa. Omassa tutkimuksessamme emme eritelleet tyttöjen ja poikien lukumäärää, koska emme kokeneet sen olevan relevanttia tutkimuksen kannalta.

Virkin tutkimuksessa tuli ilmi, että lasten mielestä mieluisaa oli ulkoilu. Myös omassa tutkimuksessamme lapset kertoivat, että ulkona sekä sisällä oli mahdollisuus valita vapaasti leikit ja leikkipaikat. He myös kertoivat, että lasten leikkiessä keskenään aikuiset valvoivat leikkijä, eivätkä osallistuneet niihin. Tutkimuksessamme lapset pitivät myös jumppasalia mieluisana leikkipaikkana. He tykkäsivät leikkiä jumppasalissa mahalaudalla ja kertoivat, että aikuiset ohjasivat jumppaa, mutta joskus tänne pääsi myös vapaasti leikkimään. Virkin tutkimuksessa tuli ilmi, että lapset leikkivät mielellään sellaisilla leluilla, joita heillä ei ole kotona. Leikkiesä lapsilla oli mahdollisuus tehdä omia päätöksiä ja valintoja. Virkin tutkimuksen lapset leikkivät mielellään roolileikkejä, kuten myös omassa tutkimuksessamme tuli ilmi.

Omassa tutkimuksessa saimme myös selville, että lapsilla oli mahdollisuus leikkiessään valita sekä leikki että leikkipaikka. Päiväkodin työntekijät kertoivat, että olivat hakeneet esimerkiksi prinsessaroolivaatteita lapsille leikkeihin, sillä he pitivät sillä hetkellä erityisesti juuri niistä roolileikeistä. Työntekijät pyrkivät omalla toiminnallaan tukemaan lasten kiinnostusta aiheeseen.

Virkin tutkimuksessa lapset halusivat ottaa omia leluja mukaan päiväkotiin. Meidän tutkimuksessamme yksi lapsi kertoi, että he saivat ottaa päiväkotiin omia leluja ja leikkiä niillä. Virkin tutkimuksessa lapset olivat myös toivoneet tietokoneella pelaamisen mahdollisuutta sekä lepopohjetken sijaan leikkimistä. Lapset tykkäsivät leikkiä joko kahdestaan tai pienessä ryhmässä. Myös meidän tutkimuksessamme lapset tykkäsivät leikkiä muiden lasten kanssa ja pitivät leikkimisestä. Tutkimuksessamme lapset kertoivat valitsemiensa leikkien olevan mukavia, kun taas Virkin tutkimuksessa lapset olivat kertoneet joidenkin leikkien olevan vähemmän mieluisia. Askartelu ja piirtäminen olivat Virkin tutkimuksen mukaan enemmän mieluisia tyttöjen keskuudessa, kun taas meidän tutkimuksessamme eräs poika kertoi askartelun olevan hänelle mielipuhua.

Virkin tutkimuksen mukaan kasvattajat vastasivat toiminnan suunnittelusta, mutta kuuntelivat myös lasten ajatuksia. Myös omassa tutkimuksessamme tuli sama ilmi. Erityisesti liikunta- tuokioiden suunnittelusta vastasivat työntekijät, ja heillä oli tietty runko, jonka mukaan he pitivät liikuntatuokioita. Lapset saivat kuitenkin usein valita loppuleikin liikuntatuokioilla sekä joskus mennä myös vapaasti leikkimään liikuntasaliin. Lapset pitivät jumppatuokioista ja erityisesti siitä, kun salissa sai leikkiä vapaasti. Työntekijät kertoivatkin ninja -tyyppisen jumpparadan olevan nyt suosiossa. Myös Virkin tutkimuksessa lapset pitivät sisäliikunnasta.

Kuten Virkin tutkimuksessa, myös meidän tutkimuksessamme valinnan mahdollisuus ja vapaaehtoisuus nousivat lasten kokemuksissa merkityksellisiksi. Virkin tutkimuksen tulokset osoittavat samaa kuin oman tutkimuksemme. Sekä meidän että Virkin tutkimusten mukaan lapset saivat yleensä valita itse mitä leikkivät ja kenen kanssa ja lasten mukaan päiväkodin työntekijät yleensä valvoivat lasten leikkejä.

Tutkimuksessamme päiväkodin työntekijät kertoivat, että he antoivat lapsille vaihtoehtoja, ja sitä kautta lapset saivat vaikuttaa tilanteiden kehittymiseen ja oman toimintansa suunnitteluun. Vaihtoehtojen antamista pidettiin hyvänä osallisuuden mahdollisuutena erityisesti arempien lasten näkökulmaa ajatellen, sillä työntekijät olivat havainnoineet, mistä lapset pitivät. Voidaan kuitenkin todeta, että omassakin tutkimuksessamme työntekijät vastasivat toimintojen suunnittelusta, vaikka antoivatkin lapsille vaihtoehtoja, sillä myös nämä vaihtoehdot voidaan nähdä ennalta suunniteltuna toimintana. Aiemmin esitetyn Virkin tutkimuksen tulokset osoittavat hyvin samaa. Mielestämme voidaan todeta, että sekä meidän että Virkin tutkimuksen tulokset ovat hyvin samassa linjassa lasten kokemusten perusteella. Omassa tutkimuksessamme aineisto oli melko suppea, mutta lapset olivat iältään samanikäisiä sekä meidän että Virkin tutkimuksessa. Vaikka emme voikaan yleistää tutkimuksemme tuloksia aineiston ollessa suppea ja rajoitettu, Lappeenrannassa tehty samankaltainen tutkimus laajemmalla aineistolla osoittaa, että samanikäisillä lapsilla on hyvin samanlaiset näkemykset osallisuudes-

ta. Lapsille tärkeintä oli, että he kokivat pääsevänsä osallistumaan, mikä myös meidän päiväkodissamme otettiin huomioon esimerkiksi toivepilvien avulla.

Pohdimme, että lasten osallisuuden kokemuksia voitaisiin tutkia jatkossa laajemmin. Suuntaantava tulos voitaisiin saada, jos esimerkiksi tutkimusjoukoksi otettaisiin kokonaisen päiväkodin lapset. Näin ollen saataisiin hyvin laaja käsitys lasten mielipiteistä tietyssä päiväkodissa. Tutkijoiden olisi myös syytä olla lapsille entuudestaan hieman tuttuja, jotta tutkimustilanne olisi luonnollinen ja siitä saataisiin todenmukaiset vastaukset.

Virkki tutki myös kasvattajien näkökulmaa, ja siinä oli kaksi aineistoa. Teemahaastatteluun osallistui neljä naista, jotka työskentelivät valitun päiväkodin yhdessä ryhmässä. Voimme hyvin verrata Virkin tutkimusta omaamme, sillä myös me toteutimme päiväkodin neljälle työntekijälle teemahaastattelun. Kaikki haastateltavat olivat myös naisia. Virkki käytti tutkimuksessaan kasvattaja-sanaa, mutta omassa tutkimuksessamme olemme käyttäneet käsitettä päiväkodin työntekijät tai henkilökunta.

Tutkimuksessamme työntekijät kertoivat pienryhmätoiminnan olevan oleellista. Heidän mukaansa pienryhmässä toimimisen avulla kaikkien lasten mielipiteet saatiin paremmin selville. Tällöin myös arempia lapsia pystyttiin kannustamaan ja havainnoimaan paremmin. Lasten haastattelujen mukaan lapset pystyivät itsenäisesti päättämään kenen kanssa leikkivät ja missä, mutta tästä eivät työntekijät maininneet mitään. Päiväkodissa kuitenkin oli runsaasti eri leikkitiloja, joihin lapset saivat kertomansa mukaan mennä leikkimään koska halusivat. Virkin tutkimuksen mukaan pienryhmissä voitiin huomioida lapsia paremmin ja heille haluttiinkin antaa enemmän henkilökohtaista aikaa.

Virkin tutkimuksen tulokset kasvattajien näkökulmasta vastaavat omiamme. Virkin tutkimuksessa kasvattajat kokivat, että lapsilla oli mahdollisuus toimia itsenäisesti ja kokea osallisuutta silloin, kun he itse kasvattajina loivat lasten kasvua ja kehitystä tukevan ilmapiirin. He kokivat kannustavansa lapsia ja haluavansa tarjota heille mieluisia ja motivoivaa toimintaa. Heidän mukaansa oleellinen taito kasvattajilla oli herkkyys kuulla ja aistia lasten erilaisia toiveita ja tarpeita. Leikki oli selkein väylä lasten osallisuudelle. Myös meidän tutkimukseemme osallistuneet työntekijät olivat sitä mieltä, että herkkyys huomata lasten toiveita ja tarpeita oli oleellisena osana lasten osallisuuden tukemisessa. Sen avulla aikuiset pystyivät järjestämään lapsille mieluisaa toimintaa. Työntekijät myös kertoivat järjestävänsä lasten kokouksia, joissa lasten mielipiteet tulivat kuulluiksi. Päiväkodissa toimintaa suunniteltiin lasten kiinnostusten kohteiden pohjalta. Työntekijät kokivat leikin olevan tärkeässä roolissa lasten osallisuudessa. Antamalla vaihtoehtoja ja ehdottamalla lapsille mieluisaa toimintaa lapset saivat kokemuksen, että olivat päässeet osallisiksi toiminnan suunnittelussa ja osallisuus myös tehtiin näkyväksi toivepilvien avulla.

Kuten lasten aineistossa, myös huoltajien mielipiteen selvittämisessä aineisto oli suppea. Saimme vastauksen vain kuudelta huoltajalta. Tähän kuitenkin vaikutti myös se, että tutkimuskohteena olleessa päiväkodissa yksi kyselylomake jaettiin vain yhteen perheeseen, ei molemmille huoltajille, mikäli heitä oli kaksi. Tähän on mahdollisesti vaikuttanut meidän epäselvä informointi asiasta. Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia huoltajien näkökulmaa laajemmin. Mikäli kyselylomake on helpompi vaihtoehto menetelmäksi, se voitaisiin jakaa molemmille perheen huoltajista heitä ollessa kaksi. Aineistoon voitaisiin ottaa myös mukaan koko päiväkodin perheet. Aiheen ollessa osallisuus, olisi mielenkiintoista nähdä, kuinka moni huoltajista on kiinnostunut omasta osallistumisestaan ja sen mahdollisuuksista. Tutkimuspäiväkodissämme työntekijät kertoivat huoltajien olevan melko aktiivisia osallistumaan päiväkodin tapahtumiin. Mielestämme on kuitenkin jännittävää huomata, että vain kuusi kuitenkin osallistui kyselyyn tai oli ylipäättään kiinnostunut siitä. Toisaalta heiltä kuitenkin tuli hyviä vastauksia ja vastausten perusteella huoltajat vaikuttivat olevan tyytyväisiä päiväkodin työntekijöiden toimintaan ja luottavan heihin lastensa kasvattajina.

Saimme mielestämme hyvin laajan aineiston päiväkodin työntekijöiden näkökulmasta. Heidän mielipiteitään oli mielenkiintoista verrata huoltajien sekä lasten mielipiteisiin. Pohdimme, että jatkossa myös huoltajille toteutettava teemahaastattelu voisi toimia parempana vertailukohtana saamiimme tuloksiin. Teemahaastattelun avulla huoltajilta voitaisiin saada laajempia ja yksityiskohtaisempia vastauksia.

Aikaisemmin kirjoitimme Kaisa-Sisko Kankaan pro gradu-tutkielmasta ja Kankaan tutkimuksessa kohderyhmä on paljon suurempi kuin omassa tutkimuksessamme. Meidän tutkimukseemme osallistui kuusi lasta, heidän huoltajansa sekä neljä päiväkodin työntekijää. Kankaan tutkimuksessa aiheena oli lasten pienryhmätoiminnan lisäksi osallisuus kuten myös meidän tutkimuksessamme. Me tarkastelimme tutkimuksessamme osallisuuden kokemuksia, miten huoltajat, lapset ja työntekijät kokevat osallisuuden toteutuvan. Kankaan tutkimuksessa keskityttiin enemmän pienryhmätilanteissa tapahtuvaan osallistamiseen.

Kankaan tutkimuksessa työntekijät kokivat, että pienryhmissä toimittaessa, he ovat helpommin pystyneet reagoimaan lasten tarpeisiin. Työntekijät voivat huomioida lapsia erityisesti pienryhmissä oltaessa. (Kangas 2013.) Omassa tutkimuksessamme työntekijät toivat haastattelussa ilmi sitä, että pienryhmätilanteissa he pystyivät ottamaan yksilöllisemmin lapsia huomioon. Työntekijät kertoivat myös, että he saivat lasten mielipiteitä hyvin selville pienemmissä ryhmissä toimittaessa. Pienryhmissä myös hieman ujommat lapset uskalsivat tuoda oman mielipiteensä julki.

Kankaan tutkimuksen toinen tutkimuskysymys liittyi osallisuuteen pienryhmätilanteissa. Tutkimuksessa ilmeni, että työntekijät kuuntelivat lapsia ja ottivat heitä huomioon. Lapset pystyivät myös ilmaisemaan itseään. Työntekijöillä oli omat tehtävänsä lasten osallisuuden edistämiseksi. Työntekijät ottavat lapsia huomioon sekä ohjaavat heitä. (Kangas 2013.) Meidän tutkimuksessa työntekijät kertoivat, että he osallistavat lapsia toiminnassa. Työntekijöiden haastatteluiden perusteella joskus osallistamista tapahtuu päivittäin ja joskus kuukausittain. Osallistaminen voi olla ennalta suunniteltua, mutta myös yksittäisissä arkisissa tilanteissa tapahtuvaa. Lasten osallistamista saattaa siis tapahtua ennalta suunnittelematta ja siten lapset pääsevät myös osallistumaan päätösten tekoon.

10.1 Oma oppiminen

Opinnäytetyön toteuttaminen oli vaativa prosessi. Ennen prosessin aloittamista tutustuimme muiden opiskelijoiden tekemiin opinnäytetöihin. Prosessin aikana opinnäytetyömme aihe vaihtui muutaman kerran alkuvaiheessa. Opimme kuitenkin sietämään epävarmuutta ja toimimaan tietynlaisen paineenkin alla. Meillä oli tavoitteena saada opinnäytetyö valmiiksi suhteellisen pikaisella aikataululla. Halusimme valmistua ja pyrimme toimimaan tehokkaasti sekä tarkasti prosessin aikana.

Opinnäytetyön toteuttamisen myötä opimme paljon lisää varhaiskasvatuksesta sekä osallisuudesta. Mielestämme oli mielenkiintoista myös saada uusia ideoita omaa työtämme varten tulevaisuudessa. Esimerkiksi huoltajien sekä työntekijöiden ehdottamat ideat osallisuuden parantamiseen ovat arvokasta tietoa, jota voimme itsekkin hyödyntää jatkossa työelämässä.

Uuden valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman tunteminen on oleellista lastentarhanopettajana työskennellessä missä kunnassa tahansa. Olemme opinnäytetyöprosessin myötä tutustuneet hyvin laajasti valtakunnalliseen vasuun sekä myös Vantaan kaupungin vasuun. Tutkimuksen myötä opimme myös, miten vasujen perusteet näkyvät käytännössä.

Opimme opinnäytetyön tekemisen aikana tutkimusprosessista ja sisällön analyysin teosta. Monet tutkimukseen liittyneet asiat olivat meille uusia ja saimme uutta osaamista. Oma ammatillinen osaamisemme kehittyi koko prosessin aikana. Saimme lisää teoretietoa sekä konkreettisia ideoita varhaiskasvatuksen kentältä.

Parin kanssa työskennellessä oli etuna se, että pohdimme yhdessä sekä erikseen opinnäytetyöhön liittyviä asioita. Rikastutimme toistemme ajatuksia sekä ideoita. Yhdessä pystyimme pohtimaan ajatuksia pidemmälle kuin mitä yksin mietimme. Parista oli apua opinnäytetyöprosessin aikana, koska pystyimme jakamaan kaiken työhön liittyvän. Saimme hyvää vertaistukea toisistamme prosessin aikana.

Opinnäytetyön tekeminen parityönä opetti meille todella paljon yhteistyössä työskentelemistä. Saimme mielestämme hyvin jaettua opinnäytetyön tekemisen, ja teimme molemmat yhtä paljon töitä. Työskentelimme yhdessä myös työelämän yhteyshenkilö kanssa, eli päiväkodin työntekijöiden. Yhteyshenkilöstämme oli meille suuri apu tutkimuksen toteuttamisessa sekä opinnäytetyön prosessin aloittamisessa. Haluamme vielä kiittää yhteyshenkilöämme avusta ja tuesta opinnäytetyön teon aikana.

Lähteet

Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Alasuutari, M. 2009. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa Ruusu-vuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 145-162.

Eerola-Pennanen, P. 2016. Monikulttuurisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 235-247.

Eskel, P. & Marttila, M. 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa Marja-nen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hy-vinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus, 75-96.

Heikka, J., Hujala, E., Turja, L. & Fonsén, E. 2016. Lapsikohtainen havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 55-67.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Kettukangas, T. & Härkönen, U. 2014. Lasten osallisuus perustoiminnoissa. Teoksessa Heikka, J., Fonsén, E., Elo, J. & Leinonen, J. (toim.) Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry, 96-112.

Kivijärvi, T. 2016. Maahanmuuttajataustaisen lapsen ja perheen tukeminen. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 248-261.

L36/1973. Varhaiskasvatuslaki.

Neitola, M. Vertaissuhteiden merkitys ja muotoutuminen kasvuyhteisöissä. Teoksessa Marja-nen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) 2013. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys las-ten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus, 99-140.

Roos, P. 2016. Mitä kuuluu? Lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. Vaasa: Waasa Graphics.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Turja, L. 2016. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 41-54.

Työntekijöiden haastattelut, Vantaa, 21.11.2017.

Virkki, P. 2015. Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. University of Eastern Finland. Helsinki: Kopio Niini Oy.

Sähköiset lähteet

Kangas, K-S. 2013. Päiväkodin pienryhmätoiminta ja lasten osallisuus. Viitattu 3.1.2017. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41305/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201305041555.pdf?sequence=1>

Opetushallitus. 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 2016: 17. Viitattu 3.10.2017.
http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2016. Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:21. Viitattu 24.10.2017.
<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75405/OKM21.pdf>

Skolverket. 2016. Läröplan för förskolan Lpfö 98. Reviredad 2016. Viitattu 23.10.2017.
https://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publication?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fpubext%2Ftrycksak%2FBlob%2Fpdf2442.pdf%3Fk%3D2442

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Lapsen osallisuus. Viitattu 26.10.2017.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2017. Varhaiskasvatus. Viitattu 30.11.2017
<https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut>

Unicef. YK:N yleissopimus lapsen oikeuksista. Viitattu 17.10.2017.
https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Vantaan kaupunki. Sivistystoimi, varhaiskasvatus. 2017. Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma. Viitattu 6.10.2017.
https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/132358_Vantaan_varhaiskasvatussuunnitelma_2017.pdf

Kuviot

Kuvio 1: Huoltajien osallisuus	41
Kuvio 2: Toiminnan suunnitteluun osallistuminen	42
Kuvio 3: Huoltajien halukkuus osallistua toiminnan suunnitteluun	43
Kuvio 4: Liikuntatuokioiden suunnitteluun osallistuminen	43

Taulukot

Taulukko 1: Työntekijöiden näkökulma osallistamisesta	38
Taulukko 2: Huoltajien näkökulmia osallisuudesta	40
Taulukko 3: Lasten mielipiteet osallisuudesta.....	44

Liitteet

Liite 1 Tutkimuksen saatekirje	61
Liite 2 Parental consent	62
Liite 3 Kyselylomake	63
Liite 4 Questionnaire	65
Liite 5 Työntekijöiden teemahaastattelu.....	67
Liite 6 Lasten teemahaastattelu	68

Liite 1 Tutkimuksen saatekirje

Hei,

olemme sosionomiopiskelijat Tikkurilan Laureasta. Teemme opinnäytetyötä, jonka tarkoituksena on selvittää huoltajien, lasten sekä päiväkodin työntekijöiden näkemyksiä osallisuudesta päiväkodissanne.

Selvitämme huoltajien kokemuksia sekä näkemyksiä kyselylomakkeella. Kyselylomakkeeseen vastaaminen on vapaaehtoista, mutta toivoisimme kovasti vastaustanne. Mielipiteenne on meille tärkeä ja vastaukset vaikuttavat tulevaan työskentelyymme. Kyselyyn vastaaminen tapahtuu anonyymisti, eikä henkilöllisyytenne paljastu missään tutkimuksen vaiheessa.

Liitteenä on kyselylomake. Kyselylomakkeen voi viedä kotiin tai täyttää päiväkodilla. Lomake palautetaan päiväkodissa sijaitsevaan postilaatikkoon. Toivomme palautusta viimeistään 27.11.2017

Lasten näkemysten selvittämiseen hyödynnämme valokuvausta. Lapset saavat ottaa valokuvan itselleen mieluisasta ja epämieluisasta paikasta/asiasta päiväkodissa, jonka jälkeen he saavat kertoa omin sanoin valokuvastaan. Teemme muistiinpanoja sekä havainnoimme lapsia valokuvauksen ja toiminnan aikana. Emme ota lapsista valokuvia. Myöskään lasten henkilöllisyys tai heidän ottamansa valokuvat eivät tule ilmi tutkimuksen missään vaiheessa.

Ohessa on suostumus tutkimukseen osallistumisesta lapselle. Palautattehan suostumuksen mahdollisimman pian, viimeistään 20.11.2017

Tutkimuksen tulokset julkaistaan opinnäytetyön yhteydessä ja opinnäytetyö on nähtävillä Theseuksessa. Jos teille nousee kysymyksiä liittyen opinnäytetyöhömmme, voitte ottaa yhteyttä sähköpostitse osoitteeseen: etunimi.sukunimi@student.laurea.fi

Kiitämme ajastanne ja yhteistyöstänne!
Ystävällisin terveisin,

Aino Korpela & Oona Oksanen

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN

Palautettahan suostumuslomakkeen viimeistään 20.11.2017

Rastita toinen vaihtoehto:

Minun lapseni SAA osallistua tutkimukseen

Minun lapseni EI SAA osallistua tutkimukseen

Lapsen nimi _____

Huoltajan nimi & allekirjoitus _____

Päivämäärä & paikka _____

Liite 2 Parental consent

Hi

We are studying social services in Laurea University of applied sciences. We are doing our thesis and we will make a survey in your nursery. We want to find out how children, parents and the personnel in the nursery take part in planning activities.

We will make a questionnaire for the parents. It is voluntary to take part to the questionnaire but we would appreciate if you could use a little bit of your time to answer. Your answers mean a lot to us. Your identity will not be revealed at any point of this survey.

Attached is the questionnaire. The questionnaire can be filled either at home or at the nursery. You can return the questionnaire into the box located at the nursery, please return it latest 27.11.2017

To find out children's opinions we will use photographing method. Children can take a picture of a place or thing that they like and don't like. After that they will tell us about the pictures. We will take notes and observe children during the assignment. We will not be photographing the children. Neither children's identity nor the pictures will be revealed at any point.

Along this handout there is a parental consent, where you give your child a permission to take part to this survey. Please return the parental consent as soon as possible, latest 20.11.2017

The results of the survey will be published with the thesis and you can see it in Theseus. If you have any questions about the survey or thesis, you can contact us with e-mail aino.korpela@student.laurea.fi or oono.oksanen@student.laurea.fi

Thank you for your time and cooperation!

Sincerely,

Aino Korpela & Oona Oksanen

PARENTAL CONSENT

Please return this latest 20.11.2017

Choose the right option:

I ALLOW my child to take part to the survey

I DON'T ALLOW my child to take part to the survey

Child's name _____

Parent's name and signature _____

Date and place _____

Liite 3 Kyselylomake

Kyselylomake

Syksyllä 2017 tuli voimaan uusi valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma. Uudessa varhaiskasvatussuunnitelmassa lasten ja huoltajien osallisuutta toiminnan suunnitteluun huomioidaan aikaisempaa enemmän. Toiminnan suunnitteluun osallistumisella tarkoitamme esimerkiksi ideoiden ja toiveiden ilmaisemista, huoltajille tarkoitettuihin tapahtumiin osallistumista ja varhaiskasvatuskeskusteluja.

1. Oletko osallistunut ryhmän toiminnan suunnitteluun?
 - a) En.
 - b) En tiedä.
 - c) Kyllä. Miten?

2. Koetko saavasi tarpeeksi tilaisuuksia toiminnan suunnitteluun osallistumiseen?
 - a) Kyllä.
 - b) En.
 - c) En tiedä

3. Haluatko osallistua toiminnan suunnitteluun?
 - a) Kyllä.
 - b) En.
 - c) En tiedä.

4. Haluaisitko osallistua enemmän?
 - a) En.
 - b) En tiedä.
 - c) Kyllä. Miten?

5. Oletko huomannut eroa mahdollisuuksissasi osallistua toiminnan suunnitteluun syksyn aikana?
 - a) En.
 - b) En tiedä.
 - c) Kyllä. Millaisia?

6. Kuinka usein koet pystyväsi osallistumaan?
 - a) Viikoittain
 - b) Kuukausittain
 - c) Puolen vuoden välein
 - d) Vuosittain

7. Oletko ollut tyytyväinen osallistumismahdollisuuksiisi?
 - a) Kyllä.
 - b) En.
 - c) En tiedä.

Liite 4 Questionnaire

Questionnaire

A new national curriculum for day care has been in use since August 2017. According to the curriculum, encouraging families into planning activities is highlighted. Participating in planning activities means for example suggesting ideas and wishes, taking part to the events for parents, discussions with the day care personnel.

1. Have you taken part in planning the activities to your child's group?
 - a) No.
 - b) I don't know.
 - c) Yes. How?

2. Do you feel that you get enough opportunities to participate in planning activities?
 - a) Yes.
 - b) No.
 - c) I don't know.

3. Do you want to participate in planning activities?
 - a) Yes.
 - b) No.
 - c) I don't know.

4. Would you like to participate more?
 - a) No.
 - b) I don't know.
 - c) Yes. How?

5. Have you noticed any difference in your opportunity to participate during the autumn?
 - a) No.
 - b) I don't know.
 - c) Yes. What?

6. How often do you feel that you can affect to planning?
 - a) Weekly
 - b) Monthly
 - c) Every six months
 - d) Every year

7. Have you been satisfied with your opportunities in participating?
 - a) Yes.
 - b) No.
 - c) I don't know.

Open questions

8. How would you like to improve your possibilities in participating?
9. How could the personnel improve your possibilities in participating?
10. How would you like the personnel to take your opinions and hopes into consideration?

We will research especially the physical education (P.E.) - part. In the next section, we will ask questions about P.E.

11. Have you taken part in planning the physical education classes of your child's group?
 - a) Yes.
 - b) No.
 - c) I don't know.
12. Would you like to take part in planning P.E. classes?
 - a) Yes.
 - b) No.
 - c) I don't know.
13. Are you aware of the consistent of the P.E. classes?
 - a) Yes.
 - b) No.
 - c) I don't know.
14. Are you satisfied with the consistent of the P.E. classes?
 - a) Yes.
 - b) No.
 - c) I don't know.
15. How would you like to take part in to planning the P.E. classe

Liite 5 Työntekijöiden teemahaastattelu

Teemahaastattelu

Lasten osallistaminen

- Miten lapsia osallistetaan?
- Kuinka usein?
- Missä tilanteissa lapsia osallistetaan?
- Ketkä osallistavat?
- Kuinka usein on lapsilähtöistä toimintaa?
- Osallistetaanko lapsia liikuntatuokioiden suunnitteluun/toiminnan päättämiseen?
- Miten lapset voivat osallistua liikuntatuokioiden sisällön suunnitteluun?

Lasten osallisuus

- Näkyykö se päivittäisessä toiminnassa? Onko siitä tullut tavallista, rutiineihin kuuluvaa?
- Millä tavoin lapset voivat osallistua? Miten sen mahdollistetaan?
- Miten lasten tasapuolinen osallistuminen mahdollistetaan?

Huoltajien osallistaminen

- Miten osallistaminen on muuttunut nyt syksyllä? Mitä muutoksia toiminnassa on ollut?
- Mitä osallistumismahdollisuuksia huoltajilla on?
- Osallistatteko mielestänne huoltajia toiminnan suunnitteluun? Miten huoltajat, joiden äidin-kieli ei ole suomi, huomioidaan osallistamisessa?

Huoltajien osallisuus

- Nouseeko huoltajilta mahdollisia toteutusideoita ryhmän toimintaan liittyen?
- Osallistuvatko huoltajat tarjottuihin mahdollisuuksiin osallistua?

Liite 6 Lasten teemahaastattelu

Teemahaastattelu ja valokuvaustehtävä

Ota kuva jostain paikasta, mistä tykkäät täällä päiväkodissa? Esimerkiksi jokin paikka, missä tykkäät leikkiä ja viettää aikaa.

Kysymykset

Mistä otit kuvan?

Onko tämä suosikkipaikkasi täällä päiväkodissa?

Leikitäänkö täällä paikassa päiväkodin aikuisten kanssa vai toisten lasten kanssa? Mitä siellä tehdään?

Saatko itse päättää sen, milloin tulet tänne leikkimään?

Oletko kysynyt aikuiselta, että saatko mennä leikkimään kuvassa olevaan paikkaan?

Saatko kuvassa olevassa paikassa päättää itse, mitä haluat tehdä?